

Broj: X –KR -06/290**Sarajevo, 28.11.2007.godine****U IME BOSNE I HERCEGOVINE!!!**

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u vijeću sastavljenom od sudije Minke Kreho kao predsjednice vijeća, te sudija Torea Lindsetha i Rolanda Dekkersa kao članova vijeća, uz učešće pravne savjetnice Amele Skrobo – u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv Jadranka Palije, optuženog zbog krivičnog djela zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačke h) a u vezi sa tačkama a), e), g) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stava 1. tačaka a), c) i f) a u vezi sa članom 180. stavom 1. istog KZ, odlučujući o optužnici Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj:KT –RZ:123/06 od 28.12.2006.godine preciziranoj dana 27.11.2007.godine, nakon održanog glavnog pretresa sa kojeg je dijelom bila isključena javnost, donio je, i u prisustvu optuženog Palija Jadranka i njegovog branioca – advokata Ranka Dakića te tužioca Tužilaštva BiH – Đemile Begović, dana 28.11.2007.godine javno objavio slijedeću

P R E S U D U**Optuženi**

JADRANKO PALIJA sin Nikole i majke Milke, rođ. Majkić, rođen, 06.01.1961. godine u Hrvatskoj Kostajnici, Republika Hrvatska, JMBG:..., po zvanju VKV strojar parnih kotlova i parnih turbina svih vrsta, oženjen, otac jednog mladb.djeteta, stalno nastanjen u ..., ..., ..., po nacionalnosti..., državljanin..., neosuđivan, nalazi se u pritvoru po rješenju Suda BiH broj: X –KR -06/290 od 28.11.2007.godine.

K R I V J E**ŠTO JE:**

Počev od maja 1992. godine pa do 31.12.1992.godine, kao pripadnik VI Krajiške brigade, u okviru širokog i sistematičnog napada Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, teritorijalne odbrane, pripadnika milicije i paravojnih formacija na civilno stanovništvo muslimanske i hrvatske nacionalnosti na širokom području Bosanske Krajine, uključujući napad na područje općine Sanski Most, koji je otpočeo polovinom aprila 1992.godine preuzimanjem Stanice javne bezbjednosti, napadom na zgradu opštine i proglašenjem srpske opštine Sanski Most a nastavio 25.maja 1992. godine lišavanjem slobode intelektualaca, milicionara, politički angažovanih Hrvata i Muslimana, njihovim zatvaranjem, i oružanim napadom na naselja Muhići, Mahala, Otoke te sela Hrustovo, Vrhpolje, Kljevce i druga područja općine u kojima su pretežno živjeli Muslimani i Hrvati, prilikom kog napada su granatirani civilni objekti, stanovništvo istjerano iz svojih domova koji su zapaljeni i pljačkani, a istjerano civilno stanovništvo odvođeno na mjesta gdje su sakupljani i razdvajani, a potom zatvarani u formirane zatočeničke objekte u Sanskom

Mostu gdje su zatočeni muškarci bili izloženi fizičkom i psihičkom zlostavljanju, a zatim veliki broj zatočenika Hrvata i Muslimana transportovan u logor "Manjača" na Manjači, ili protjeran na teritoriju pod kontrolom Armije BiH, a preostalo stanovništvo angažovano u radnoj obavezi na teške fizičke poslove, odvođeni na prve borbene linije gdje su kopali rovove i korišteni kao živi štit, pa znajući za takve napade učestvovao u njima tako što je:

1. Dana 31.maja 1992.godine zajedno sa drugim vojnicima VRS učestvovao u napadu na zaselak Begići – sela Kljevci kojom prilikom svo zatečeno civilno stanovništvo dovode pred kuću Kurbegović Ismeta gdje žene i djecu odvajaju i zatvaraju u kuću, a muškarce odvođe preko njiva zvane „Vinogradine“, da bi dolaskom do klaonice pored mosta na rijeci Sanici Palija Jadranko ubio Cerić Miralema i Cerić Envera, dolaskom na raskršnicu u Vrhpolju ubio Kurbegović Ismeta, na magistralnom putu prema Sanskom Mostu ubio Begić Irfana, dolaskom na vrhpoljski most ubio Dizdarević Enesa, a zajedno sa drugim vojnicima učestvovao u ubijanju Begić Safeta, Begić Muharema, Begić Fuada, Begić Elmedina, Begić Muniba, Begić Nedžada, Begić Hakiju, Begić Hamida zv.Muhamed, Begić Naila, Begić Šaćira, Cerić Mirheta, Dizdarević Ismeta, Dizdarević Muhameda i Dizdarević Mirsada na način što su im naredili da se skinu i skaču s mosta te dok su padali u vodu na njih su pucali, kojom prilikom nisu uspjeli ubiti Begić Rajifa;
2. Neutvrđenog dana u ljeto 1992.godine u ulici Muhići, došao do kuće gdje je zatekao dvije žene sa dvoje djece, koje su došle po hranu i nakon što ih je legitimisao, zastrašivao ih govoreći da im život u Sanskom Mostu ne vrijedi ništa, pa pod izgovorom da želi izvršiti pretres drugog dijela kuće koji je bio zaključan, poveo žensku osobu „A“ do ulaznih vrata u taj dio kuće, odvalio vrata i nakon što su ušli u unutrašnjost, pod prijetnjom pištoljem je silovao, a potom zaprijetio ubistvom ukoliko budu pričale šta se desilo.

Nadalje,

3. Za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, u periodu od 1993.godine do oktobra 1995.godine, u svojstvu vojnog policajca kretao se na području Sanskog Mosta kojom prilikom je zaustavljao civile muslimanske nacionalnosti, vršio zastrašivanja i premlaćivanja, među kojima Maličević Faruka, Ljilju i Zlatka, Aganović Huseina, Zukanović Mehmeda i Zulić Vehida, učestvovao u nezakonitom hapšenju Zukanović Mehmeda i Zulić Vehida i odvođenju u zatvor vojne policije koji se nalazio u naselju Mahala, na punktu u Pobrježju legitimisao civile koji su prolazili kroz punkt, vrijeđao ih na razne načine, zastrašivao i premlaćivao među kojima i Jakupović Velida, Zulić Vehida, Cerić Eniza, gluhoonijemog Alagić Idriza zv.“Iba“, Habibović Agana, a vrlo često je zastrašivao i tukao Kamber Teufika tražeći od njega da se iseli, sve dok Kamber Teufik nije poginuo u svojoj kući koja je minirana decembra 1994.godine,

Dakle, da je u odnosu na tačke 1. i 2. izreke,

U sklopu široko rasprostranjenog ili sistematskog napada usmjerenog protiv civilnog muslimanskog stanovništva na području opštine Sanski Most, znajući za takav napad i

svjesno svojim radnjama učestvujući u njemu, počinio radnje opisane u tačkama 1 i 2 izreke,

Čime je,

počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i to:

Pod tačkom 1: nezakonitim zatvaranjem, ubistvima i drugim nečovječnim djelima, počinio progon civilnog stanovništva propisan tačkom h) a u vezi sa tačkama e), a) i k) sve stava 1. člana 172. KZ BiH.

Pod tačkom 2 počinio: silovanjem i mučenjem počinio progon propisan tačkom h) a u vezi sa tačkama g) i k) sve stava 1. člana 172. KZ BiH.

Dok je u odnosu na tačku 3. izreke,

postupajući suprotno odredbi člana 3. IV Ženevske konvencije, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, u periodu od 1993. do oktobra 1995.godine, počinio krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stava 1. tačkama a), e) i c) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a u vezi sa članom 180 stavom 1. istog.

Pa mu Sud, na osnovu navedenih zakonskih propisa a u vezi sa odredbama člana 39, 42. i člana 48 Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine,

za krivično djelo zločina protiv čovječnosti iz člana 172. stava 1. tačke h) a u vezi sa tačkama a), e), g), i k) KZ BiH, počinjenog na način opisan u tačkama 1. i 2. izreke,

utvrđuje kaznu dugotrajnog zatvora u trajanju od 28 (dvadeset i osam) godina

a za krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stava 1. tačkama a), c) i e) KZ BiH, počinjeno na način opisan u tački 3 izreke,

utvrđuje kaznu zatvora u trajanju od 10 godina,

te ga, na osnovu navedenih i uz primjenu odredbe člana 53. stava 2. tačke a) KZ BiH

O S U D U J E

**NA JEDINSTVENU KAZNU DUGOTRAJNOG ZATVORA U TRAJANJU OD
28 (dvadeset i osam) GODINA**

Na osnovu člana 56. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, optuženom će se u izrečenu kaznu dugotrajnog zatvora uračunati vrijeme koje je proveo u pritvoru, počev od 26.10.2006.godine pa do 2.11.2006.godine.

II

Na osnovu odredbe člana 188. stava 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, optuženi se djelimično oslobađa dužnosti naknade troškova postupka, o čemu će Sud donijeti posebno rješenje.

III

Na osnovu odredbe člana 198. stav 2. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, oštećeni se sa imovinsko – pravnim zahtjevima upućuju na parnicu.

O b r a z l o ž e n j e

1. Optuženje

Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine, Posebnog odjela I za ratne zločine broj: KT–RZ-123/06 od 28.12.2006.godine, optužen je Jadranko Palija zbog krivičnog djela zločin protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačke h) a u vezi sa tačkama a), e), g) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, te krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stava 1. tačaka a), c) i f) a u vezi sa članom 180. stavom 1. istog KZ.

Po optužnici potvrđenoj dana 5.01.2007.godine, optuženi je dana 19.01.2007.godine izjavio da se ne osjeća krivim ni po jednoj tački optužnice, nakon čega je spis dostavljen pretresnom vijeću.

2. Izvedeni dokazi

a) Tokom dokaznog postupka izvedeni su slijedeći dokazi optužbe:

Neposredno su saslušani svjedoci: Begić Rajif, Kurbegović Fikreta, Begić Arif, Begić Sadika, Cerić Mirzeta, Zukić Hikmet, Mehmedović Rasema, Kenjar Abdulah, Eminić Fatima, Begić Mehmed, Dobrijević Branko, Čehajić Ismet, Talić Zemka, Zukić Mugbo, Kamber Ismeta, Jolić Severin, Jakupović Velid, Cerić Suada, Jakupović Sead, Zulić Vehid, Zukanović Mehmed, Habibović Emina, Kamber Hajrudin, Šabić Senad, Aganović Šemsa, Aganović Senad, Ališić Dika i svjedokinja „A“, dok su iskazi svjedokinja Krljić Anđe i Rufije Šabić, a u skladu sa odredbom člana 273.stav 2. ZKP BiH, kako će to dalje biti obrazloženo, pročitani.

Izvedeni su slijedeći materijalni dokazi: Zapisnik o saslušanju svjedoka Begić Rajifa od 16.08.2006.godine; CD sa slikama koje su predočene svjedoku Begić Rajifu; skica koju je sačinio svjedok Begić Rajif; zapisnik o saslušanju svjedoka Kurbegović Fikrete; zapisnik o saslušanju svjedoka Begić Arifa; zapisnik o saslušanju svjedoka Begić Sadike; zapisnik o saslušanju svjedoka Zukić Hikmeta; topografske karte općine Sanski Most(1:25000,

1:50000);karta općine Sanski Most; plan grada Sanski Most; elektronski zapis mapa; zapisnik o saslušanju svjedoka Kenjar Abdulaha; zapisnik o saslušanju svjedoka Eminić Fatime; zapisnik o saslušanju svjedoka Dobrijević Branka;potvrda SJB Sanski Most na ime Kamber Teufik o pritvaranju i saslušanju u prostorijama SJB Sanski Most; poziv ministarstva odbrane RS na ime Kamber Teufik , broj: 131/94 od 08.04.1994.godine; poziv ministarstva odbrane RS na ime Kamber Teufik , broj: 208/94 od 08.06.1994.g; poziv ministarstva odbrane RS na ime Kamber Teufik , broj: 297/94 od 14.05.1994.g; zapisnik o saslušanju svjedoka Kamber Hajrudina; naredba Suda BiH broj: X-KRN-06/290 od 25.10.2006.godine; zapisnik o pretresanju stana, drugih prostorija i pokretnih stvari, broj:17-04/2-04-2-12/06 od 26.10.2006.godine; potvrda o privremenom oduzimanju predmeta broj:17-04/2-04-2-32/06 od 26.10.2006.godine; fotodokumentacija br.17-02/8-04-1-25/06 od 26.10.2006.godine o pretresanju stana u vlasništvu Palija Jadranka; fotografije osumnjičenog Palije Jadranka skenirane sa izbjegličke legitimacije i izvoda iz baze CIPS; Fotografije optuženog iz ratnog perioda; izvod iz CIPS baze podataka; izbjeglički karton na ime Palija Jadranko broj:520 od 30.06.1993.godine; izbjeglička legitimacija na ime Palija Jadranko broj:1705/93 od 30.06.1993.godine; uvjerenje Ministarstva odbrane RS na ime Palija Jadranko broj: 02-831-1/1545 od 25.07.1997.godine; Rješenje o sticanju državljanstva ...i... na ime Palija Jadranko broj:05/1-II-204-495/03 od 11.11.2003 godine; vojna knjižica na ime Palija Jadranko broj:109436 od 01.02.1978.godine; rješenje o davanju na privremeno korištenje stana u društvenom vlasništvu u naselju Narodni front na ime Palija Jadranko, 15.11.1992.godine; potvrda Ratnog predsjedništva opštine Sanski Most broj:7755/95 od 03.11.1995.godine; potvrda V.P. na ime Palija Jadranko broj: 157-14/112 - od 23.02.1994.godine; dozvola za kretanje VRS, V.P.No 0129; potvrda za nošenje oružja broj: 125 na ime Palija Jadranko od 07.03.1994.godine; nacionalni sastav stanovništva - Državni zavod za statistiku R BiH, 1991.godine; obavijest o smrti Kamber Teufika broj: 3/1994 od 08.12.1994.godine; pištolj CZ-7,62 broj 22230, sa bijelom kožnom futrolom za pištolj; značka Vojne policije JNA; Kurirska torbica sa 3 puščana i 22 pištoljska metka; bijela kožna futrola u kojoj se nalazi okvir sa 8 pištoljskih metaka; telex – Naredba SDS Sarajevo od 29.10.1991.godine; uputstvo o organizovanju i djelovanju organa Srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vandrednim okolnostima od 19.12.1991.godine; odluka o osnivanju skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, sl.glasnik srpskog naroda BiH 1/92; deklaracija skupštine srpskog naroda u BiH, sl.glasnik srpskog naroda BiH 1/92; odluka o teritorijama opština i naseljenih mjesta u BiH koje se smatraju teritorijom Savezne države Jugoslavije, sl.glasnik srpskog naroda BiH 1/92; odluka o verifikaciji proglašanih srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik srpskog naroda BiH, broj 1/92; preporuka o osnivanju skupština opština srpskog naroda BiH, sl.glasnik srpskog naroda BiH 1/92; odluka da se pristupi formiranju Republike Srpske BiH, sl.glasnik srpskog naroda BiH 1/92; odluka o proglašenju neposredne ratne opasnosti, Sl. list R BiH broj 1/ 92 od 09.04.1992.godine; akt Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most broj: 5/92 od 21.04.1992.godine; akt Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most broj: 7/92 od 22.04.1992.godine; naredba Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most broj: KŠ-17-2/92 od 07.05.1992.godine; zaključci sa Sjednice ratnog štaba Autonomne regije Krajina broj: 03-297/92 od 08.05.1992.godine; zaključci ratnog štaba Autonomne regije Krajina sa sjednice održane 09.05.1992.godine broj: 03-299/92; zaključak Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most broj: KŠ 23/92 od 22.05.1992.godine; zapovijest Op.br.1/92: „Borbena zadatka“; odluka o povratku iseljenih lica na teritoriju Srpske republike Bosne i Hercegovine broj: 03-507 od 02.06.1992.godine; naredba Kriznog štaba Srpske opštine Sanski Most broj: KŠ.28/92 od 02.06.1992.godine; naredba Opštinskog štaba civilne zaštite broj: 80-13/92 od

02.06.1992.godine; zapisnik sa 6.Sjednice Izvršnog odbora Srpske opštine Sanski Most održane 18.06.1992.godine; odluka o proglašenju ratnog stanja, Službeni list RBiH broj 7, od 20.06.1992.godine; izvještaj o radu SJB Sanski Most od 20.07.1992.godine broj: 11-14-54/92; Zapisnik sa 9. sjednice Izvršnog odbora SO Sanski Most od 27.07.1992.godine; Zaključak sa 9.sjednice Izvršnog odbora SO Sanski Most od 27.07.1992.godine; Depeša CSB Banja Luka broj:11-1/01-54 od 12.06.1992.godine;Depeša SJB Sanski Most broj:11-14/01-1286/92 od 14.08.1992.godine;Depeša SJB Sanski Most broj:11-14-1288/92 od 17.08.1992.godine;Potvrda SJB Sanski Most o predaji spiska vojno istražnim organima na Manjači broj:11-14-sl. od 23.08.1992.godine;Zapisnik sa vandredne sjednice Izvršnog odbora Srpske Opštine Sanski Most od 02.09.1992.godine;Službeni glasnik Srpske republike, broj 14 od 07.09.1992.godine – Deklaracija o državnom i političkom uređenju države;Izveštaj o radu opštinskog štaba Civilne zaštite za period od 15.07.do 15.10.1992.godine ;Zaključak broj:01-012-40 od 21.10.1992.godine;Zaključak broj:01-012-46 od 26.11.1992.godine;Zaključci sa sjednice održane 09.12.1992.godine o iseljavanju i preseljavanju nesrpskog življa, obezbjeđenju objekata i radnoj obavezi;Ustav Republike srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 21, od 31.12.1992.godine;Prijedlozi za odlikovanja povodom dana VRS VP.7421, Pov.br.750/2 od 16.05.1993.godine;Spisak pripadnika Vojne policije koji su predali ličnu kartu i pasoše, br.1-325/93 od 08.11.1993.godine;Spisak pripadnika Vojne policije za dodjelu prehrambenih artikala broj:1-422/93 od 23.11.1993.godine; Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 22 od 26.11.1993.godine ;Spisak pripadnika vojske 8099/4 od 07.12.1993.godine Pov.br.1778-2/5; Poziv Ministarstva odbrane RS na ime Kamber Teufik, broj 95/93 od 21.12.1993.godine; Dnevnik pisan rukom sa naslovom “Praćenje poslova“ – podaci izvršenih usluga;Spisak čete vojne policije za dodjelu namirnica broj: 1-299/95 od 28.03.1995.godine;Spisak P/V VP 7421/4 Sanski Most za februarsku platu, broj: 1-404/95 od 01.05.1995.godine; Formacija čete Vojne policije VP 7421, broj: 1-423/95 od 08.05.1995.godine;Radna karta čete Vojne policije, broj: 1-424/95 od 08.05.1995.godine;Socijalna struktura pripadnika čete vojne policije broj: 1-466/95 od 16.05.1995.godine;Akt Ministarstva odbrane od 13.06.1995.godine;Spisak P/V VP 7421 Sanski Most za augustovsku platu broj: 1-1147/95 od 01.09.1995.godine;Obrazac Vob -14a , 7421 Komanda 1/6 1.p.b.;Obrazac Vob – 14a, 7421 Četa Tomina;Zapisnik o uviđaju i eshumaciji tijela Bošnjaka iz masovnih grobnica u Vrhpolju - most, općina Sanski Most, Osnovni sud Sanski Most broj:Kr:324/96 od 07.05.1996.godine sa crtežima lica mjesta VM-I i II, VM- II, VM- III u prilogu;Izveštaj SJB Sanski Most br.13/11-02-531/96 od 17.05.1996.godine;Izveštaj SJB Sanski Most br.13/11-02-498/96 od 11.05.1996.godine;Dokumentacija uz izjavu o nestalom licu od 11.05.1996.godine na ime Begić Irfan;Dokumentacija uz izjavu o nestalom licu od 11.05.1996.godine na ime Cerić Miralem;Dokumentacija uz izjavu o nestalom licu od 11.05.1996.godine na ime Cerić Enver;Zapisnik sa dokumentacijom od 11.05.1996.godine i DNK izvještaj na ime Begić Muharem; Izjava o nestalom licu sa dokumentacijom od 11.05.1996.godine na ime Dizdarević Muhamed;Izjava o nestalom licu sa dokumentacijom od 12.05.1996.godine na ime Cerić Mirhet;Izjava o nestalom licu od 10.05.1996.godine sa dokumentacijom i DNK izvještajem na ime Begić Elmedin; Izjava o nestalom licu od 11.05.1996.godine sa dokumentacijom i DNK izvještajem na ime Dizdarević Mirsad; DNK izvještaj na ime Dizdarević Enes; Izjava o nestalom licu od 10.05.1996.godine sa dokumentacijom i DNK izvještajem na ime Begić Fuad; Zapisnik od 12.05.1996.godine sa dokumentacijom na ime Begić Hakija;Izjava o nestalom licu sa dokumentacijom od 11.05.1996.godine na ime Begić Munib;Zapisnik od 11.05.1996.godine sa dokumentacijom i DNK izvještajem na ime Begić

Nedžad; Izjava o nestalom licu od 21.11.1996.godine sa dokumentacijom na ime Kurbegović Ismet;Zapisnik od 14.05.1996.godine sa dokumentacijom i DNK izvještajem na ime Dizdarević Ismet; Izjava o nestalom licu od 10.05.1996.godine sa dokumentacijom na ime Begić Hamid zv.Muhamed;Izjava o nestalom licu od 12.05.1996.godine sa kopijom lične karte na ime Begić Safet;Izjava o nestalom licu od 10.05.1996.godine sa dokumentacijom na ime Begić Nail;Izjava o nestalom licu od 14.05.1996.godine sa dokumentacijom na ime Begić Šaćir;Službeni izvještaj o izvršenoj reekshumaciji broj: 05-1/03-1-768/07 od 20.09.2007.godine;Službeni izvještaj o izvršenoj reekshumaciji broj: 05-1/04-5-976/05 od 11.10.2005.godine;Izvod iz matične knjige umrlih broj:05-13-3-718/06 od 05.10.2006.godine na ime Cerić Eniz;Izvod iz matične knjige umrlih broj:05-13-3-719/06 od 05.10.2006.godine na ime Maličević Faruk;Djelimična odluka Ustavnog suda, u pogledu Ustava Republike srpske predmet br.U 5/98-I od 29. i 30.01.2000.godine;Djelimična odluka Ustavnog suda, u pogledu Ustava Republike srpske predmet br.U 5/98-II od 18. i 19.02.2000.godine;Djelimična odluka Ustavnog suda, u pogledu Ustava Republike Srpske predmet br.U 5/98-IV od 19.08.2000.godine;Djelimična odluka Ustavnog suda, u pogledu Ustava Republike Srpske predmet br.U 5/98-III od 01.07.2000.godine;Rješenje Suda BiH broj:X-KRN/06/290 od 07.12.2006.godine; zapisnik o saslušanju svjedoka Mastikosa Rajka; Zapisnik o saslušanju svjedoka Kolar Ranka;karta- svjedok Kolar Ranko crtao kretanje jedinice, obilježio pojedina mjesta u selu Kljevci i okolini; skica lica mjesta koju je nacrtao svjedok Stojinović Đuro;karta –svjedok Stojinović Đuro crtao puteve za Begiće;Plan grada- svjedok Krunić Dragoslav pokazivao položaj naselja te ucrtao približno mjesto stanovanja u Sanskom Mostu;Naredba čete vojne policije broj 1-32/92 od 07.09.1992.g;Naredba čete vojne policije od 26.02.1993.g;Naredba čete vojne policije od 12.01.1993.g, označena rukopisom 5/93;Naredba čete vojne policije od 12.01.1993.g, označena rukopisom „naredba 9“; Naredba čete vojne policije od 15.01.1993.g, označena rukopisom 29/93;Naredba čete vojne policije od 01.02.1993.g.; Naredba čete vojne policije od 11.02.1993.g, označena rukopisom 75/93;Naredba čete vojne policije od 18.02.1993.g;patrolni list broj 1314 od 27.07.94.g;patrolni list broj 9/92 od 09.12.92.g;spisak vojnih policajaca i naoružanja s kojim se duže od 16.09.1994.g;Patrolni list br:1-1274/94 od 19.07.94.g;Vojna policija, dnevni izvještaj broj 1-971/94 od 15.04.1994.g;Vojna policija, dnevni izvještaj broj 1-966/94 od 12.04.1994.g;izjava vojnog policajca Karakaš Marinka;vojna policija , zahtjev za dodjelu privatnog stambenog objekta od 16.09.93.g;matični i jedinični kartoni na ime Palija Jadranko i matični i jedinični kartoni na ime Ilić Pero;Nalaz sudsko-psihijatrijskog vještačenja za Šabić Rufiju; izvod iz matične knjige umrlih za lice Suljanović Hilmo;

b) Dokazi odbrane izvedeni tokom glavnog pretresa su:

Neposredno su saslušani svjedoci: Popović Lazar, Majkić Dragan, Mastikosa Rajko, Kolar Ranko, Stojinović Đuro, Kondić Nedeljko, Baljak Željko i Krunić Drago.

Izvedeni su slijedeći materijalni dokazi: Izvod iz lista “exclusiv” od 13.05.1994.godine, pod naslovom “Ratni zločinci opštine Sanski Most”; Uvjerenje Vlade Brčko Distrikta da palija Jadranko nije vlasnik nekretnina, od 16.08.2007.godine; Uvjerenje Porezne Uprave BD da optuženi nije poreski obaveznik, od –II - ; Uvjerenje Zavoda za zapošljavanje BD, da ke optuženi nezaposlen, od 3.09.2007.godine; Uvjerenje –II- da je supruga optuženog – Tatjana Palija, takođe nezaposlena; Uvjerenje da mlđb.kćerka opuženog - Ilijana Palija,

redovno pohađa Osnovnu školu, od 20.08.2007.godine; Ovjerena fotokopija dijela knjige "Zločin je zaboraviti zločin"; Zapisnik o saslušanju svjedoka Begić Rajifa ko dOsnovnog suda u Sanskom Mostu, broj: KR – 171/96 od 16.04.1996.godine i dopuna ovog zapisnika, od 18.04.1996.godine; Zapisnik o saslušanju svjedoka Šabić Senada kod Tužilaštva BiH, broj: KT –RZ: 123/06 od 24.11.2006.godine; Zapisnik o saslušanju svjedokinje Ališić Dike kod Tužilaštva BiH, broj: KT –RZ: 123/06 od 23.11.2006.godine; Zapisnik o saslušanju svjedokinje "A" kod Tužilaštva BiH, broj: KT –RZ: 123/06.

Iako su stranke i branilac, tokom izvođenja materijalnih dokaza, osporavali njihovu relevantnost, ali u određenim segmentima i validnost, Sud je prihvatio uvođenje svih navedenih materijalnih dokaza u dokazni materijal, a svoju konačnu odluku o njihovoj vrijednosti donio u ocjeni svih izvedenih dokaza, kako pojedinačno, tako i u međusobnoj povezanosti.

S druge strane, Sud nije prihvatio izvođenje pojedinih dokaza, a što će biti obrazloženo u dijelu o procesnim odlukama Suda.

3. Završne riječi

a) Tužilaštvo

Nakon završetka dokaznog postupka, Tužilac je iznio završne riječi, koje konceptualno odgovaraju optužnici. Izlažući činjenice koje potkrepljuju postojanje širokog i sistematičnog napada, prije svega bitno je bilo pomenuti postojanje Strateškog plana Srpske demokratske stranke, a koji je bio usmjeren ka stvaranju i održavanju srpske teritorije sa srpskom većinom, a da bi se to i postiglo, kako to dalje obrazlaže Tužilac, formirani su Krizni štabovi, kako regija, tako i opština, uključujući i opštinu Sanski Most, akt čijeg Kriznog štaba broj 05/92 od 21.4.1992. godine upućuje na zaključak da je SDS na području te opštine poduzela aktivnosti u pravcu realizacije stvaranja Srpske republike BiH i da je dana 20.4.1992. godine počela da funkcioniše kao Srpska opština Sanski Most. Ovim aktivnostima, zaključuje Tužilac, počelo je provođenje gorepomenutog plana i politike raseljavanja na način da su nesrbi razoružavani, čineći ih time još ranjivijim i stavljajući ih pod kontrolu, mnogi su zatočeni, zabranjen im je povratak kući, nametali su im se nepodnošljivi uvjeti za život od strane srpskih vlasti, a o čemu su svjedočili mnogobrojni svjedoci, kako žrtve tako i očevidci. Nadalje se navodi da su u napadu na sela sa većinskim muslimanskim stanovništvom, glavni ciljevi bili nanošenje što većih gubitaka neprijatelju u živoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima, a kojom prilikom je svo civilno stanovništvo istjerano iz svojih kuća i zatočeno. Sve su ovo činjenice, smatra Tužilac, koje na nesumnjiv način upućuju da je na širem području Krajine, pa tako i Sanskog Mosta izvršen rasprostranjen i sistematičan napad na civilno stanovništvo, koji je bio diskriminatorske prirode, zasnovan na političkoj, vjerskoj, nacionalnoj i etničkoj pripadnosti.

Dio završne riječi koji se odnosi na 1. tačku optužnice, odnosno ubijanje zatočenih civila, Tužilac započinje rečenicom jedinog preživjelog svjedoka ovog strašnog događaja, Raifa Begića, koji kaže " Nisam htio da me tako ubiju", izgovorenom prilikom njegovog svjedočenja na glavnom pretresu. Opisujući događanja tog dana, Tužilac na slikovit način pokušava približiti ih, i to od trenutka razdvajanja žena i djece od muškaraca i njihovog odvođenja, pa do strijeljnja na Vrhpoljskom mostu. U koloni je bilo dvadeset muškaraca, od kojih su četvorica ubijeni još na putu prema mostu. U Raifovo sjećanje, navodi Tužilac,

urezao se njegov oprostaj sa bratom Nedžadom, koji je takođe ubijen toga dana. Analizirajući svjedočenja svjedoka odbrane, Tužilac zaključuje da odbrana ničim nije poljuljala vjerodostojnost i istinitost svjedočenja Begić Raifa, te da je isto dodatno potkrijepljeno svjedočenjem njegove kume Anđe, čija porodica mu je pružila utočište nakon preživjelog stradanja, ali i mnogobrojnim materijalnim dokazima.

Neupitan je, smatra Tužilac, identitet optuženog Palija Jadranka, obzirom da su ga mnogi svjedoci poznavali i zapamtili njegovo prisustvo na tom području, a svjedok Begić Raif ga pamti kao vojnika srpske vojske na punktu u Stojinovićima, gdje je prvi put čuo njegovo ime. Na kraju se stavlja akcenat na neuspjele pokušaje svjedoka odbrane da na različite načine, pogotovo lažima, koje Tužilac i analizira, te pobija relevantnim činjenicama, otklone odgovornost od optuženog za izvršena ubistva.

U pogledu tačke 2 optužnice, analizira se iskaz žrtve inkriminirane radnje, svjedokinje "A", koji je potkrijepljen, navodi Tužilac, iskazima svjedoka Dike Ališić i Šabić Senada. Iako svjedokinja "A" nije poznavala optuženog u momentu silovanja, a obzirom da su pomenuti svjedoci-očevidci poznavali istog, i da se njihove izjave podudaraju u bitnim činjenicama, nema sumnje zaključuje Tužilac, da je optuženi izvršio krivično djelo na način opisan u optužnici.

U kontekstu inkriminiranih radnji, detaljno opisanih u tački 3. optužnice, Tužilac akcentira iskaze svjedoka Zukanović Mehmeda i Zulić Vehida, direktnih žrtava koje je optuženi bez ikvog razloga hapsio i odvodio na premlaćivanje. Naročito je zapamćeno njegovo prisustvo na punktu Pobrjeđe, gdje je ulijevao strah onima koji su morali proći kroz punkt, a mnogi svjedoci ga se sjećaju i po dolascima u selo, gdje je zastrašivao stanovništvo, maltretirajući ih i prijeteći im na razne načine.

Nesporno je, smatra Tužilac, a na temelju iskaza kako svjedoka optužbe, tako i svjedoka odbrane, Kondić Nedjeljka, Krunić Dragoslava i Baljak Željka da je optuženi Palija Jadranko početkom 1993. godine angažovan kao vojni policajac, a što potkrepljuju i materijalni dokazi.

Pomenuti svjedoci odbrane, međutim, insistiraju na zakonitom radu vojne policije, pa samim tim i optuženog, kao pripadnika, što, po mišljenju Tužioca, nije tačno, i da počinjeni zločini nisu rezultat borbe sa naoružanim neprijateljem, već rezultat napada na civilna lica, odnosno osobe zaštićene IV. Ženevskom konvencijom

Takođe se zaključuje da su djela u kojima je učestvovao optuženi povezana sa rasprostranjenim i sistematičnim napadom i ratom u BiH, odnosno da je optuženi poznao širi kontekst okolnosti u kome su se njegova djela događala.

Na kraju završne riječi, Tužilac na temelju svega izloženog smatra dokazanim da je na području Sanskog mosta pa i šire postojao rasprostranjen ili sistematičan napad na civilno stanovništvo, da je napad bio diskriminatorne prirode protiv određene vjerske, etničke ili političke grupe, te da je optuženi sasvim svjestan tih činjenica preduzeo zabranjene radnje koje sve čine elemente progona, čime je počinio krivično djelo Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, te da je kršeći pravila međunarodnog prava počinio krivično djelo Zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. istog zakona, pa se zbog toga predlaže da Sud optuženog Palija Jadranka oglasi krivim i kazni po zakonu, kaznom dugotrajnog zatvora

b) Odbrana

Branilac optuženog je naveo da iz izvedenih dokaza proizilazi da optuženi nije izvršio djelo koje mu se stavlja na teret. Posebno se protivi čitanju iskaza svjedoka koji je mogao da pristupi na sud.

Advokat prigovara i primjeni materijalnog prava (član 4a).

U pogledu iskaza svjedoka advokat je naveo da se često dešava da svjedoci pojedine izvršioce stavljaju u kontekst izvršenja radnji tek nakon što čuju za ta lica.

U pogledu tačke 1 optužnice, advokat je naveo da je optuženi Jadranko Palija žrtva svog upečatljivog prezimena, uz napomenu da se iskazi svjedoka ne poklapaju. Neistiniti su iskazi svjedoka u pogledu naoružanja sa kojim je raspolagalo stanovništvo u to vrijeme. Svi detalji su navedeni u knjizi. Iskaz svjedoka Raifa Begića je nelogičan, i ne poklapa se sa iskazima datim prije glavnog pretresa. Takođe, branilac navodi da nedostaju obdukcioni nalazi za lica za koje Raif Bagić navodi da ih je Jadranko Palija ubio. Svjedok Begić Rajif je u sudnici izjavio da mu Palija ne liči na lice koje je izvršilo ova djela. Branilac smatra da je motiv ovakvog iskaza ljubomora. Raif Begić je davao različite iskaze u predmetima koji su vođeni pred ICTY. Razlozi su lične prirode jer su Raif Begić i Jadranko Palija imali istu poznanicu, prema kojoj su navodno obojica gajili određena romantična osjećanja. Pošto Begić nije uspio da osvoji tu djevojku, odlučio je da se osveti Palija Jadranku na svaki mogući način. Zbog povrijeđene muške sujete iskoristio je na najgori mogući način događaje koji su se desili oko Sanskog Mosta, tako što pokušava da okrivi Palija Jadranka kao jednog od najgorih krvoloka. Iz kojeg drugog razloga bi ga pominjao u svakom svom iskazu dok je imena drugih lica samo usput pominjao. Advokat napominje da je Raif samo čuo da postoji vojnik Palija, koji je zainteresovan za tu djevojku, ali da ga nikad nije vidio. Branilac takođe smatra da nije dokazano ni postojanje širokorasprostranjenog ili sistematičnog napada.

Ističe da Palija u vojsci nije zauzimao nikakav značajan položaj, bio je kurir.

Veliki dio uvedenih dokaza se ne odnose na izvršenje radnje koja se optuženom stavlja na teret.

U pogledu tačke 2 optužnice, odbrana tvrdi da su dokazi iskonstruisani. Tako je npr. svjedokinja A promijenila iskaz nakon što je svjedočio Šabić Senad.

Svjedoci su pominjali da je Jadranko patrolirao kroz Muhiće i Mahalu a drugi svjedoci navode da je Jadranko bio na drugom mjestu sa svojom jedinicom. Začuđuje što A nije pomenuo ni imena lica koja su se pojavila nakon incidenta. Ističe kako je Sud je napravio grešku ne dozvolivši da se supruga optuženog – Tatjana sasluša kao svjedok.

Stav je odbrane da se i u pogledu tačke 3 optužnice radi o samoubijednim svjedocima. Postoje velike kontradiktornosti u iskazima svjedoka, a posebno u identifikaciji optuženog. Tako svjedok Zukanović Mehmed nije prepoznao Jadranka Paliju iako ga je, kako on to navodi, upravo Palija Jadranko premlatio lopatom tako da je bio sav crn. Advokat je napomenuo da je zadatak vojne policije bio da kontrolišu i hvataju dezertere i da sprječavaju šverc. Iz tih razloga su na punktu bili raspoređeni vojni i civilni policajci.

Odbrana takođe ističe da Tužilaštvo nije ni dokazalo koji status su imale osobe koje je Jadranko Palija navodno maltretirao. Složivši se sa navodima svog branioca, optuženi je izjavio kako je cjelokupan proces koji se protiv njega vodi namješten i iskonstruiran, te da u svom životu nije učinio ništa čega bi se trebao stidjeti.

4. Procesne odluke

a) Utvrđene činjenice

Dana 21.9.2007. godine, Tužilaštvo BiH je, u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju, podnijelo prijedlog za prihvatanje utvrđenih činjenica (prijedlog) kojim traži da Sud formalno primi na znanje činjenice utvrđene pravosnažnom odlukom Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u presudi u predmetu *Tužilac protiv Radoslava Brđanina* (IT-99-36) (presuda pretresnog vijeća u predmetu *Brđanin*). Tužilaštvo je tražilo da Sud formalno primi na znanje činjenice utvrđene pravosnažnom odlukom MKSJ-a u presudi donesenoj u predmetu broj IT-99-36 (*Tužilac protiv Radoslava Brđanina*, presuda pretresnog vijeća od 28.11.2003. godine. Tužilaštvo je tražilo da Sud prihvati kao dokazane ukupno 18 činjenica utvrđenih u gore navedenoj presudi. Strane su saslušane 5.10.2007. godine i na tom ročištu odbrana je uložila usmeni prigovor na prijedlog smatrajući ga neosnovanim.

Tužilaštvo takođe smatra da činjenice imaju opšti karakter i da ne inkriminiraju optuženog ni direktno ni indirektno. Nadalje, Tužilaštvo tvrdi da bi udovoljavanje prijedlogu doprinijelo ekonomičnosti postupka, a istovremeno opravdalo i načelo suđenja u razumnom roku kako je to propisano članom 6. Evropske konvencije o ljudskim pravima (Evropska konvencija).

Na ročištu održanom 5.10.2007. godine, odbrana je usmeno iznijela da će prihvatiti kao presuđene 10 činjenica koje je Tužilaštvo predložilo. U pogledu 2 činjenice, odbrana je iznijela dvije primjedbe koje se odnose na neslaganje između jezika u prijedlogu i jezika u originalnoj presudi. Odbrana je iz istog razloga uložila prigovor na prihvatanje jedne od činjenica kao utvrđene. Odbrana je dalje uložila prigovor na prihvatanje 3 činjenice jer sadrže pravne karakterizacije elemenata krivičnih djela za koja se optuženi tereti u optužnici. Pored toga, odbrana je uložila prigovor na 3 činjenice jer se direktno odnose na pripisivanje krivične odgovornosti optuženom i, u pogledu 1 činjenice, da sadrži elemente krivičnih djela za koja se optuženi tereti.

U pogledu osnova za prihvatanje utvrđenih činjenica, odbrana je takođe navela da se načelo ekonomičnosti postupka, čak i ako ima namjeru da potkrijepi prava odbrane, ne može primijeniti u situaciji gdje su prekršena druga prava optuženoga (tj. pravo na pravično suđenje). Odbrana tvrdi da ako bi Sud prihvatio sve činjenice one bi se imale smatrati dokazanima van razumne sumnje. Na taj način bi optuženom bilo onemogućeno osporavanje ovih činjenica tokom postupka. Takođe, optuženi bi bio lišen mogućnosti da osporava dokaze ispitivanjem svjedoka, što bi vodilo kršenju člana 6. stav 3. tačka d. Evropske konvencije. Ovo je stoga što je moguće da su svjedoci u drugim postupcima bili unakrsno ispitani na način koji se razlikuje od načina na koji bi ih branilac ispitaio, dok se okolnosti svake činjenice moraju utvrditi od slučaja do slučaja.

U svojim dopisima sudu od 12.10.2007. godine i 18.10.2007. godine (broj KT-RZ-123/06), Tužilaštvo BiH je obavijestilo Sud koje od činjenica navedenih u prijedlogu nisu uopšte osporavane u žalbenom postupku u MKSJ predmetu protiv *Radoslava Brđanina*, dok su osporavane činjenice potvrđene presudom žalbenog vijeća od 3.4.2007. godine (predmet broj IT-99-36-A).

Dana 14.11.2007. godine, Sud je djelimično prihvatio prijedlog Tužilaštva Bosne i Hercegovine broj KT-RZ-123/06 od 27.9.2007. godine na osnovu člana 4. Zakona o ustupanju, a u vezi sa prihvatanjem kao dokazanih činjenica utvrđenih u postupcima pred MKSJ-em. Što se tiče detaljnog obrazloženja, Sud se poziva na svoju pismenu odluku od 14.11.2007. godine.

Sud je kao dokazane prihvatio 11 činjenica utvrđenih u postupcima pred MKSJ-om i još 2 djelimično.

aa) Prihvaćene su činjenice navedne u slijedećim tačkama Prijedloga:

Tačka 2: Činjenice da je ARK bio u praksi srpska organizacija, da se njegov nacionalni karakter najjasnije ispoljavao kroz rad njegovih tjela i da vlasti ARK-a nisu imale samo potencijal da budu sredstvo za provođenje Strateškog plana, nego je to zapravo bio njihov prevashodni cilj.

Tačka 3: Činjenice da je dana 29. oktobra upućen teleks naslovljen na predsjednike skupština svih opština ARK-a, u kojem se pominje naredba SDS-a Sarajevo koju su u potpunosti prihvatili „Predsjedništvo ARK-a“ i „vlada ARK-a“ u kojoj se navode uputstva za opštine da formiraju komandu mjesta, uspostave punu mobilnost Teritorijalne odbrane, formiraju jedinice za front, preuzmu vlast u javnim preduzećima, pošti, SDK-u, banci, sudstvu, sredstvima informisanja itd.

Tačka 5: Činjenica da je Krizni štab ARK-a, kao i opštinski krizni na područjima svoje nadležnosti, osnovan da bi se prevashodno osigurala saradnja između političkih organa vlasti, vojske i policije, s namjerom da se koordinira provođenje Strateškog plana.

Tačka 6: Činjenica da su izuzev opštine Prijedor, sve opštine ARK-a bez pogovora prihvatile da je Krizni štab ARK-a nadležan da izdaje uputstva koja su za njih obavezujuća, te su iz tog razloga održevale veze sa Kriznim štabom ARK-a koje su bile primjerene takvom odnosu a pouzdan pokazatelj vlasti Kriznog štaba ARK-a nad opštinama je činjenica da je kontrolisao izbor kadrova u opštinskim organima vlasti.

Tačka 7: Činjenica da su opštine provodile odluke Kriznog štaba u tri ključne oblasti. Te oblasti su:

- a) otpuštanje profesionalnih radnika nesrpske nacionalnosti
- b) razoružavanje paravojnih jedinica i pojedinaca koji ilegalno posjeduju, provođeno selektivno protiv nesrba
- c) preseljenje nesrpskog stanovništva

te da su te tri oblasti bile od ključnog i vitalnog značaja za uspjeh sveukupnog plana etničkog čišćenja

Tačka 8: Činjenice da je Glavni odbor SDS-a dana 19.12.1991. godine objavio dokument pod naslovom „Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima“ koje propisuje na koji način će biti provedene određene utvrđene aktivnosti u svim opštinama u kojima žive Srbi, a u suštini se radi o

nacrtu za preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba u opštinama u kojima oni predstavljaju većinu stanovništva (varijanta A) i opštinama gdje su u manjini (varijanta B)

Tačka 9: Činjenica da je uputstvo sa varijantom A i B sadržavalo između ostalog i direktivu prema kojoj će opštinski odbori SDS-a formirati krizne štabove srpskog naroda u svojim opštinama, te da će se zadaci, mjere, i druge aktivnosti o kojima se govori u uputstvu provoditi isključivo po nalogu predsjednika SDS-a.

Tačka 10: Činjenica da je početkom 1992.godine dok su trajali međunarodni pregovori kojima se pokušavalo riješiti pitanje statusa BiH, rukovodstvo bosanskih Srba provelo svoj plan da teritorije koje su smatrali svojima odvoje od postojećih struktura SRBiH i stvore zasebnu državu bosanskih Srba. Skupština Srpske Republike BiH je 9. januara 1992. godine proglasila Srpsku Republiku BiH, koja je 12. avgusta 1992.godine preimenovana u Republiku Srpsku koja se sastojala od tzv. srpskih autonomnih regija i oblasti, među kojima je bila i Autonomna Regija Krajina.

Tačka 11: Činjenice da je u Bosanskoj Krajini izvršen rasprostranjen ili sistematski napad usmjeren protiv civilnog stanovništva, bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata. Taj napad je izvršen na različite načine, do kraja 1992. godine skoro svi bosanski Muslimani i bosanski Hrvati su otpušteni sa posla, između ostalog u medijima, vojsci, policiji, pravosuđu i javnim preduzećima. Nad bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima izvršeni su brojni zločini, uključujući ubistvo, mučenje, premlaćivanje, silovanje, pljačkanje i razaranje imovine. Sela su granatirana, kuće paljene i pljačkane, a na području ARK-a osnovano je više zatočeničkih logora u kojima su civili, bosanski Muslimani i bosanski Hrvati, držani u zatočeništvu, u nekoliko navrata je izvršeno masovno ubijanje civila a pored toga bosanski Srbi su sistematski provodili politiku etničkog čišćenja nesrpskog stanovništva iz ARK-a, protjerali su desetine hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata i prevezli ih na teritorije u BiH koje su držali bosanski Muslimani ili u Hrvatsku. Sve to je činjeno uglavnom u svrhu provođenja Strateškog plana.

Tačka 13: Činjenice da su krivična djela počinjena u Bosanskoj Krajini od aprila 1992.godine do kraja decembra 1992.godine, izvršena kao direktna posljedica sveobuhvatnog strateškog plana. Etničko čišćenje nije bilo propratni proizvod kažnjivih aktivnosti, nego je, naprotiv bilo pravi cilj i stoga nerazdvojjiv dio Strateškog plana. Isključiva namjera uvođenja uslova života nametnutih nesrpskom stanovništvu Bosanske krajine i vojnih operacija protiv gradova i sela koji nisu bili vojni ciljevi bila je da se ti ljudi otjeraju. Velik broj ljudi držan je u zatočeničkim centrima u užasnim uslovima, a budući da je namjera bila trajno ukloniti te ljude s teritorija Srpske Republike BiH, mnogima su razoreni domovi kako se nikada nebi vratili. Domovi bosanskih Muslimana koji nisu razoreni dodijeljeni su srpskim izbjeglicama. Kampanja hotimičnog razaranja vjerskih i kulturnih ustanova bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata bila je samo jedan od elemenata šireg napada. Konačni cilj bilo je uklanjanje stanovništva i uništenje njihovih domova. Dokazi otkrivaju dosljednu, koherentnu i kažnjivu strategiju čišćenja Bosanske krajine od drugih etničkih grupa koju su predvodili SDS i snage bosanskih Srba.

Tačka 18: Činjenice da su pripadnici vojske bosanskih Srba na području opštine Sanski Most i u navedenom periodu uništavali imovinu bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata.

ab) Djelomično su prihvaćene činjenice navedene u tačkama 4 i 12 prijedloga:

Tačka 4: “Dana 16. aprila 1992., Ministarstvo narodne odbrane Srpske Republike BiH proglasilo je stanje neposredne ratne opasnosti. Shodno tome, vlada bosanskih Srba je 26. aprila 1992. izdala dalja uputstva za rad opštinskih kriznih štabova i definisala njihove funkcije (Uputstvo od 26. aprila). Ni u tom uputstvu ne pominju se posebno regionalni krizni štabovi.”

Tačka 12: „U Sanskom Mostu SDS je preuzeo kontrolu 19.04.1992.godine... (do) ... a ljudima u bijegu oduzimate su vrijedne stvari koje su ponijeli sa sobom.”

U skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju, Sud može, na zahtjev jedne od strana ili *proprio motu* odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene u pravosnažnim odlukama donesenim u postupcima pred MKSJ-om. Sud je prihvatio činjenice vodeći se, između ostalog, praksom MKSJ-a koja se odnosi na Pravilo 94(B) Pravilnika o postupku i dokazima Tribunala (vidi npr. MKSJ, pretresno vijeće, *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet broj IT-00-39-T, odluka o trećem i četvrtom prijedlogu Tužilaštva za formalno primanje na znanje presuđenih činjenica od 24.3.2005. godine, str. 8; *Tužilac protiv Zorana Kupreškića i drugih*, predmet broj IT-95-16-A, odluka žalbenog vijeća o zahtjevima Drage Josipovića, Zorana Kupreškića i Vlatka Kupreškića za uvođenje dodatnih dokaza u skladu sa Pravilom 115 i za primanje na znanje u skladu sa Pravilom 94 (B)).

Sud je našao da su prihvaćene činjenice konkretne i da se mogu identifikovati, te da su po svojoj prirodi uopštene i da ne upućuju na pojedinačnu krivičnu odgovornost optuženog. Nadalje, činjenice su od značaja za predmet protiv optuženog Paliya Jadranka pošto za krivični predmet koji se protiv optuženog vodi pred Sudom BiH, pošto se on tereti za krivična djela koja jesu počinjena u sklopu širokorasprostranjenog ili sistematskog napada na ne-srpsko stanovništvo koji je izvela Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine, policija i paravojne formacije u širem području opštine Sanski Most.

Sud je našao da se formalnim primanjem na znanje činjenica utvrđenih pred MKSJ-em postiže ekonomičnost postupka. Ta svrha je u skladu sa pravom optuženog na suđenje bez odlaganja zagarantovano članom 13. ZKP-a i članom 6. stav 1. Evropske konvencije. Međutim, bez obzira na to, ta svrha mora biti usklađena sa principom pretpostavke nevinosti i pravom optuženog na pošteno suđenje zagarantovano članom 6. Evropske konvencije.

Sud je našao da su činjenice koje nisu prihvaćene kao utvrđene u postupcima pred MKSJ-em previše konkretne i isuviše usko povezane sa pojedinačnim činjeničnim navodima protiv optuženog, da kao takve imaju tendenciju da indirektno potvrđuju njegovu krivičnu odgovornost. Iz tog razloga, te kako se ne bi prekršilo pravo okrivljenog na pravično suđenje, vijeće ne prihvata uvođenje ovih činjenica u dokaze kao utvrđenih činjenica u skladu sa članom 4. Zakona o ustupanju. Ostale činjenice nisu prihvaćene pošto se radi o činjenicama koje se ponavljaju i koje su od malog značaja za konkretni predmet.

b) izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza

ba) Nakon što se, po pozivu za dan 29.03.2007.godine, svjedokinja Krljić Anda nije odazvala, Tužilaštvo je, u skladu sa odredbom člana 273. stava 2. ZKP BiH, predložilo da se, zbog lošeg zdravstvenog stanja, koje joj onemogućuje dolazak pred Sud, iskaz ove svjedokinje dat tokom istrage, pročita na glavnom pretresu. Tužilaštvo je takođe predložilo da Sud, u slučaju neprihvatanja ovog prijedloga, svjedokinju sasluša u mjestu njenog življenja.

Odbrana se usprotivila prijedlogu za čitanje iskaza, smatrajući da otežan dolazak ne podrazumijeva i nemoguć dolazak, te predložila da se svjedokinja ponovo pokuša pozvati u daljem toku glavnog pretresa i izvođenja dokaza Tužilaštva.

Sud je, međutim, u cilju potpunog razumijevanja zdravstvenog stanja u kom se svjedokinja nalazi te ocjene neophodnosti odstupanja od načina izvođenja dokaza, uputio Tužilaštvo na izvršenje sudsko-psihijatrijskog vještačenja svjedokinje Anđe Krljić.

Postupajući po uputama Suda, Tužilaštvo je naredilo sudsko – psihijatrijsko vještačenje, čiji je nalaz, potkrijepljen i nalazom kliničkog psihologa, u potpunosti opravdao neophodnost izuzetka od neposrednog izvođenja dokaza, odnosno primjene odredbe stava 2. člana 273.ZKP BiH.

Sud je, dakle, prihvatio čitanje iskaza svjedokinje Krljić Anđe broj: KT –RZ: 123/06 od 1.12.2006.godine, datog u Banja Luci.

Imajući u vidu da je svjedokinja u takvom zdravstvenom stanju da bi svaka promjena postojećeg načina života i ambijenta mogla izazvati nesigurnost i strah, a u vezi sa..., i trenutnu i potpunu vitalnu ugroženost, a posmatrajući iskaz svjedokinje Anđe Krljić u kontekstu svih dokaza ponuđenih na okolnosti opisane u tački 1 optužnice, imajući pri tom u vidu da se ne radi o odlučujućem dokazu, Sud je zdravstveno stanje svjedokinje ocijenio kao važnu okolnost koja znatno otežava njen dolazak pred Sud, a koji, u ovom slučaju nije neophodan.

Zbog toga je Sud odlučio prihvatiti čitanje iskaza ove svjedokinje datog tokom istrage.

bb) Primjenu odredbe člana 273. stava 2. ZKP BiH, Tužilaštvo je predložilo i dana 27.11.2007.godine. Naime, zbog znatno otežanog dolaska pred Sud usljed zdravstvenih problema, Tužilaštvo je predložilo čitanje iskaza svjedokinje Šabić Rufije, broj: KT-RZ: 123/06 datog 25.11.2006.godine u Sanskom Mostu, u porodičnoj kući svjedokinje. Potkrijepljujući svoj prijedlog za čitanje iskaza, Tužilaštvo je istaklo kako i iz nalaza vještačenja jasno proizlazi da se radi o teškom, ne samo ..., nego i bolesniku sa oboljenjem ..., a što sve ne dozvoljava kretanje, pa čak ni izlazak iz kuće. Činjenica je da svjedokinja Šabić Rufija nije mogla pristupiti u prostorije Tužilaštva BiH, nego je svoj iskaz dala u vlastitoj kući u Sanskom Mostu.

Odbrana se usprotivila ovakvom prijedlogu, ističući kako bi svaki svjedok mogao na ovakav način zloupotrebjavati povjerenje Suda, a da se u konkretnom slučaju radi o svjedoku koji bi mogao pobiti navode oštećene A.

Sud je, međutim, imajući u vidu činjenicu da svjedokinja Šabić Rufija nije vidjela, nego samo čula o inkriminiranim događajima, dakle, da njen iskaz nije od odlučujućeg značaja za inkriminaciju optuženog u tački 2 optužnice, odlučio prihvatiti prijedlog Tužilaštva zasnovan na odredbi člana 273. stava 2. ZKP BiH. Zdravstveno stanje ove svjedokinje, smatra Sud, nalagalo je izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza. Na ovaj način, smatra Sud, pravo optuženog na adekvatnu odbranu nije ugroženo.

c) način ispitivanja svjedoka i isključenje javnosti

Tužilaštvo BiH je dana 12.03.2007.godine podnijelo prijedlog da se svjedoku pod pseudonimom A dodijele i dodatne mjere zaštite, navodeći da oštećena, usljed traume silovanja koju je preživjela, neće biti u mogućnosti dati svoj iskaz u prisustvu optuženog i drugih lica u sudnici, te da oštećena ne želi da njena porodica i drugi ljudi saznaju za ono što se njoj desilo. Zbog toga je predloženo da se tokom saslušanja svjedokinje A isključi javnost, a svjedokinja svoj iskaz da iz druge prostorije.

Na javnoj sjednici, održanoj dana 20.06.2007.godine, tužilac je ostao pri svom prijedlogu, dok se odbrana složila sa prijedlogom za isključenje javnosti, ali ne i prijedlogom za zasebnu prostoriju iz koje bi se svjedočilo, smatrajući da će svjedokinja, ukoliko govori istinu, moći podnijeti prisustvo optuženog u istoj prostoriji.

Razmatrajući sve naprijed navedeno, Sud je prijedlog Tužilaštva našao osnovanim, smatrajući da zaštita imena koja je oštećenoj dodijeljena rješenjem Suda BiH od 7.12.2006.godine nije dovoljna niti adekvatna konačnom cilju zaštite integriteta ličnosti svjedoka, u ovom slučaju, ugroženog svjedoka – žrtve inkriminisanog ponašanja optuženog. Zbog toga je Sud, imajući u vidu mogućnosti predviđene odredbom člana 86. stav 6. ZKP BiH ali i člana 9. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, našao svjedočenje oštećene iz druge prostorije u potpunosti prihvatljivim načinom njenog saslušanja, te dana 20.06.2007.godine donio i javno objavio rješenje kojim je, pored ove mjere, odlučio i isključiti javnost tokom saslušanja oštećene A, a kako je predviđeno odredbom člana 235. ZKP BiH.

Postojanje tehničkih kapaciteta omogućilo je prenos čiste slike i zvuka oštećene direktno u sudnicu, odnosno, ispitivanje oštećene od stranaka, branioca i Suda na, u potpunosti prihvatljiv a za oštećenu ipak bezbolniji i manje traumatičan način.

Sud smatra da je ovakvim načinom ispitivanja oštećene u potpunosti postignuta svrha zaštite, te da je istovremeno ispoštovano i pravo optuženog da ispituje svjedoka čiji iskazi ga terete.

Važno je takođe istaći da je ovo jedini svjedok čije je svjedočenje bilo zatvoreno za javnost i koji je svjedočio iz odvojene prostorije, što ukazuje na krajnje kritičan pristup Suda u ocjeni odstupanja od uobičajenog načina ispitivanja svjedoka, ali i na krajnju neophodnost primjene ove mjere, proizašle iz teške traume koju oštećena i dalje proživljava.

d) neprihvatanje pojedinih dokaza

da) Dana 14.11.2007.godine, tokom glavnog pretresa, a pri kraju izvođenja dokaza odbrane, branilac optuženog je za svjedoka predložio suprugu optuženog – Palija Tatjanu, koja bi,

kako je naveo, svjedočila na okolnosti predbračnog i bračnog poznanstva i porodičnih prilika.

Tužilaštvo se odmah usprotivilo ovom prijedlogu, ističući kako je supruga optuženog u više navrata prisustvovala glavnim pretresima, ali i da njeno svjedočenje nije relevantno za inkriminisani period.

Sud je, odlučujući o ovom prijedlogu, posebno imao u vidu činjenicu da odbrana, u najavi i rasporedu svojih dokaza, nije planirala i ovog svjedoka.

Međutim, odbijajući ovaj prijedlog odbrane, Sud je imao u vidu odredbe, ne samo člana 258. stava 3. ZKP BiH, koji nalaže da svjedoci, do momenta njihovog saslušanja, budu smješteni van sudnice, u prostorijama u kojima ne mogu biti u međusobnom kontaktu, nego i člana 81. stava 1. ZKP BiH koji propisuje da se svjedoci saslušavaju kada postoji vjerovatnoća da će svojim iskazom moći dati obavijesti o krivičnom djelu, učinitelju i o drugim važnim okolnostima.

Takođe, Sud je imao u vidu i odredbu člana 83. ZKP BiH, koja bračnom drugu optuženog omogućava odbijanje svjedočenja.

Cijeneći okolnosti konkretnog slučaja, posebno da je supruga optuženog prisustvovala saslušanju mnogih svjedoka i optužbe i odbrane, usljed čega bi svoj iskaz mogla prilagoditi, Sud je njen iskaz našao neprihvatljivim ali i irelevantnim, obzirom da se informacije koje bi dala, tiču porodičnog života optuženog i to u vremenu znatno poslije inkriminisanih događaja.

db) Sud je takođe odbio prijedlog Tužilaštva da se, u smislu odredbe člana 273. stava 2. ZKP BiH, pročita iskaz oštećenog Hilme Suljanovića, dat 7.02.1997. godine u SJB Sanski Most.

Tužilaštvo je, naime, svoj prijedlog obrazlagalo činjenicom da je oštećeni umro, potkrijepivši to i izvodom iz matične knjige umrlih, smatrajući da je izuzetak od neposrednog izvođenje dokaza time opravdan, a kako to propisuje odredba člana 273. stava 2. ZKP BiH.

Međutim, imajući u vidu da je Tužilaštvo dana 5.09.2007. godine odustalo od pozivanja svjedokinje Suljanović Šemse, koja bi svjedočila o istim okolnostima, Sud je odlučio odbiti ovaj prijedlog obzirom da bi iskaz ovog oštećenog predstavljao jedini osnov za inkriminaciju optuženog u tački 3. optužnice koja se odnosi na premlaćivanje i zastrašivanje, te nezakonito zatvaranje Suljanović Hilme.

Na ovakvom dokazu Sud ne bi mogao zasnovati svoju odluku u pogledu navoda iz optužnice a vezanih za oštećenog Suljanović Hilmu. Također je potrebno istaći i to da u bi konkretnom slučaju, sve da su i ponuđeni i drugi - potkrijepljujući dokazi, prihvatanje iskaza datog u SJB zahtijevalo kritičan pristup.

5. Primjenjivi zakon

Vezano za primjenjivo materijalno pravo, odbrana je prigovorila primjeni Krivičnog zakona BiH ističući da bi trebalo primijeniti Krivični zakon SFRJ, koji je bio na snazi u vrijeme navedenih događaja. Odbrana je stajališta da primjena bilo kojeg drugog zakona umjesto KZ SFRJ koji je bio na snazi u periodu relevantnom za ovaj predmet predstavlja kršenje

načela zakonitosti. Odbrana se poziva na član 7. stav 1. Evropske konvencije i član 15. stav 1. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

Član 3. KZ BiH reguliše načelo zakonitosti, to jest, da se krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju samo zakonom, te da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna. Uz to, član 4. Krivičnog zakona BiH reguliše da se na počinioca krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjenja krivičnog djela; ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primijenit će se zakon koji je blaži za počinioca.

Član 7. stav 1. Evropske konvencije takođe propisuje načelo zakonitosti. U skladu sa članom 2.2. Ustava BiH, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava ima prioritet nad svim zakonima BiH. Nadalje, ova odredba Evropske konvencije propisuje opšte načelo kojim se zabranjuje izricanje kazne teže od one koja je bila propisana u vrijeme počinjenja krivičnog djela, ali ne propisuje primjenu najblažeg zakona.

Član 4a. KZ BiH propisuje da član 3. i član 4. KZ BiH ne sprječavaju suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vrijeme počinjenja *“smatralo krivičnim djelom u skladu sa opštim principima međunarodnog prava.”*

Član 7. stav 2. Evropske konvencije propisuje isti izuzetak propisujući da stav 1. istog člana *“...neće uticati na suđenje i kažnjavanje nekog lica za činjenje ili nečinjenje koje se u vrijeme počinjenja smatralo krivičnim djelom u skladu sa opštim pravnim načelima koja priznaju civilizovani narodi.”* (Vidi takođe član 15. stav 1. i 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima sadrži slične odredbe. Država Bosna i Hercegovina je, kao nasljednik Jugoslavije, ratifikovala ovaj Pakt.

Ovim se daje mogućnost da se u opisanim okolnostima odstupi od načela iz člana 3. i 4. KZ BiH (i člana 7. stav 1. Evropske konvencije) i od primjene krivičnog zakona koji je bio na snazi u vrijeme počinjenja krivičnog djela i primjene blažeg zakona u postupcima koji predstavljaju krivična djela prema međunarodnom pravu.

Prilikom razmatranja prigovora odbrane, treba reći da se nijedna odredba KZ SFRJ, koji je bio na snazi u relevantnom periodu, nije isključivo bavila zločinima protiv čovječnosti na način na koji je to propisano članom 172. KZ BiH. Međutim, uzimajući u obzir druge odredbe važećeg materijalnog zakona, kao i opšte principe međunarodnog prava, ovaj prigovor odbrane nije mogao biti prihvaćen kao osnovan.

Sud ističe da krivična djela za koje je optuženi proglašen krivim predstavljaju krivična djela prema međunarodnom običajnom pravu i stoga potpadaju pod *„opšte principe međunarodnog prava”* propisane članom 4a. Zakona o izmjenama i dopunama KZ BiH, i *„opšta pravna načela koja priznaju civilizovani narodi”* propisana stavom 2. člana 7. Evropske konvencije, te stoga KZ BiH može biti primijenjen u ovom slučaju na osnovu ovih odredaba.

Status koji u međunarodnom običajnom pravu imaju zločini protiv čovječnosti kao i pripisivanje individualne krivične odgovornosti u periodu relevantnom za optužnicu je između ostalog u Izvještaju generalnog sekretara Ujedinjenih nacija u skladu sa stavom 2. Rezolucije 808. Savjeta bezbjednosti od 3.5.1993. godine, Međunarodna pravna komisija,

Komentari na nacrt Kodeksa o zločinima protiv mira i bezbjednosti čovječanstva (1996. godine) i prakse MKSJ i MKSR. Ove institucije nalaze da kažnjavanje zločina protiv čovječnosti predstavlja imperativ među standardima međunarodnog prava ili jus cogens (Međunarodna pravna komisija, Komentar na nacrt članova o državnoj odgovornosti za međunarodna nezakonita djela (2001. godina), član 26.). Stoga proizilazi da je nepobitno da su 1992. godine zločini protiv čovječnosti predstavljali dio međunarodnog običajnog prava.

Nadalje, činjenica da se krivičnopravne radnje nabrojane u članu 172. KZ BiH mogu pronaći i u zakonu koji je bio na snazi u relevantnom vremenskom periodu – u vrijeme izvršenja djela, i to u članovima 134, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 154, 155. i 186. KZ SFRJ, odnosno da su radnje optuženja bile kažnjive i po tada važećem krivičnom zakonu takođe dodatno doprinosi zaključku Suda u vezi sa načelom zakonitosti.

Konačno, primjena KZ BiH je dodatno opravdana činjenicom da je izrečena kazna u svakom slučaju blaža nego smrtna kazna koja je bila na snazi u vrijeme izvršenja krivičnog djela čime se zadovoljava načelo vezano za vremensko važenje krivičnog zakona, tj. primjena zakona blažeg za učinitelja.

Gorenavedeno je u skladu sa stavom koji je zauzeo Odjel I Apelacionog odjeljenja Suda BiH u svojoj presudi protiv Abduladhima Maktoufa broj KPŽ 32/05 od 4.4.2006. godine i presudi protiv Dragoja Paunovića broj KPŽ 05/16 od 27.10.2006. godine. Ustavni sud Bosne i Hercegovine je razmatrao ovo pitanje u žalbi A. Maktoufa (AP 1785/06) i u svojoj odluci od 30.3.2007. godine navodi: „68. U praksi, ni u jednoj državi bivše Jugoslavije u zakonodavstvu nije postojala mogućnost izricanja doživotnog zatvora niti dugotrajnih zatvorskih kazni, a što je Međunarodni krivični sud za zločine na području bivše Jugoslavije često činio (predmet Krstić, Galić, itd.). Istovremeno, koncept KZ SFRJ je bio takav da nije predviđao postojanje dugotrajnog niti doživotnog zatvora nego je za najteža krivična djela propisivao smrtnu kaznu, a za lakše oblike maksimalne zatvorske kazne do 15 godina zatvora. Dakle, jasno je da se ne može odvojiti jedna sankcija od cjelokupnosti cilja koji se žalio postići kaznenom politikom u vrijeme važenja tog zakona.“ „69. U vezi s tim, Ustavni sud smatra da nije moguće jednostavno „odstraniti“ sankciju i primijeniti druge, blaže sankcije i time praktično ostaviti neadekvatno sankcionirana najteža krivična djela.“

Vijeće je mišljenja da je princip obavezne primjene blažeg zakona isključen kada se radi o suđenjima za krivična djela za koja je u vrijeme počinjenja bilo apsolutno predvidljivo i opšte poznato da su u suprotnosti sa opštim pravilima međunarodnog prava. U ovom konkretnom slučaju, smatra se utvrđenim da je optuženi morao znati da tokom ratnog stanja primjena međunarodnih pravila ima prioritet i da kršenje međunarodno zaštićenih vrijednosti povlači teške posljedice. Ukoliko se analizira odredba člana 172. i 173. stav 1. KZ BiH, očigledno je da je jasno rečeno da biće ovog krivičnog djela uključuje, između ostalog, elemente kršenja međunarodnih pravila. To ovu grupu krivičnih djela čini posebnim, pošto nije dovoljno samo počinuti takva krivična djela nekom fizičkom radnjom, nego je nepohodno postojanje svijesti da se tim počinjenjem krše međunarodna pravila i pretpostavka da optuženi mora biti svjestan da je period rata ili sukoba ili neprijateljstava posebno osjetljiv i posebno zaštićen opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, te, kao takvo, to krivično djela poprima još veći značaj, a njegovo počinjenje povlači još teže posljedice nego što bi to bio slučaj sa krivičnim djelom počinjenim u nekom drugom periodu.

Takođe, uvrijeme kada su počinjena krivična djela, Bosna i Hercegovina je kao nasljednica države SFRJ bila strana potpisnica svih relevantnih međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i međunarodnom humanitarnom, odnosno krivičnom pravu.¹

Isto tako, običajni status krivične odgovornosti za zločin protiv čovječnosti i ratni zločin protiv civila i pojedinačne odgovornosti za ratne zločine počinjene 1992. godine potvrđen je i od strane Generalnog sekretara UN-a², Komisije za međunarodno pravo³, kao i jurisprudencijom MKSJ i Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (MKSR)⁴. Ove institucije su utvrdile da krivična odgovornost za zločin protiv čovječnosti i ratne zločine protiv civilnog stanovništva predstavlja imperativni standard međunarodnog prava odnosno *jus cogens*.⁵ Zbog toga se čini neospornim da su zločin protiv čovječnosti i ratni zločini protiv civilnog stanovništva 1992. godine predstavljali dio međunarodnog običajnog prava. Ovaj zaključak potvrdila je i Studija o običajnom međunarodnom humanitarnom pravu⁶ sačinjena od strane Međunarodnog komiteta Crvenog krsta. Prema toj Studiji „teške povrede međunarodnog humanitarnog prava predstavljaju ratne zločine“ (pravilo 156), „pojedinci su krivično odgovorni za ratne zločine koje počine“ (pravilo 151) i „Države moraju istraživati ratne zločine navodno počinjene od strane svojih državljana ili oružanih snaga, odnosno na vlastitoj teritoriji, te ako je potrebno, krivično goniti osumnjičene. Takođe moraju istraživati i druge ratne zločine iz svoje nadležnosti, i ako je potrebno, krivično goniti osumnjičene“ (pravilo 158).

Prema principu univerzalne nadležnosti, običajno međunarodno humanitarno pravo obavezuje svaku državu u svijetu, bez obzira da li je ratifikovala odgovarajuće međunarodne pravne instrumente. Tako je svaka država obavezna da krivično goni ili izruči (*aut dedere aut judicare*) sve osobe za koje se sumnja da su izvršile povredu običajnog međunarodnog humanitarnog prava.

Principi međunarodnog prava priznatog Rezolucijom 95 (I) Generalne skupštine UN (1946.g.) kao i od strane Komisije za međunarodno pravo (1950.g.) odnose se na „Nirnberšku povelju i presude Suda“, te stoga i na ratne zločine općenito. „Principi međunarodnog prava priznati Poveljom Nirnberškog suda i presudama Suda“, usvojeni od strane Komisije za međunarodno pravo 1950. godine i dostavljeni Generalnoj Skupštini propisuju u principu br. 1: „Svako ko počini neko djelo koje po međunarodnom pravu predstavlja zločin smatraće se odgovornim, te stoga podliježe kažnjavanju“. Princip II takođe propisuje: „Činjenica da se domaćim zakonom ne izriče kazna za djelo koje prema međunarodnom pravu predstavlja zločin ne oslobađa odgovornosti osobu koja je djelo počinila prema međunarodnom pravu.“

¹ Ovo posebno uključuje: Konvenciju o genocidu (1948.g.); Ženevske konvencije (1949.) i njihove dodatne protokole (1977.g.); Konvenciju o ropstvu izmijenjenu 1956.g.; Konvenciju o rasnoj diskriminaciji (1966.g.); Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (1966.g.); Konvenciju o neprimjenjivosti zastare ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti (1968.g.); Konvenciju o aparthejdu (1973.g.); Konvenciju o eliminaciji svih vrsta diskriminacije protiv žena (1979.g.), UN Konvenciju o torturi (1984.g.)

² Izvještaj Generalnog sekretara UN u skladu sa stavom 2. Rezolucije 808 Vijeća sigurnosti od 03.05.1993.godine, dijelovi 34-35 i 47-48.

³ Komisija za međunarodno pravo, Komentar Nacrta Zakona o zločinima protiv mira i sigurnosti čovječanstva (1996.g.)

⁴ MKSJ, Žalbena vijeće, predmet Tadić, Odluka o prijedlogu odbrane za interlokutornu žalbu u pogledu nadležnosti, 02.10.1995.g., stav 151.; MKSJ, Pretresno vijeće, presuda u predmetu Tadić od 07.05.1997.g.; stavovi 618-623;

⁵ Komisija za međunarodno pravo, Komentar Nacrta odredbi o odgovornosti države za radnje nezakonite prema međunarodnom pravu (2001.g.), član 26.

⁶ Jean-Marie Henchaerts i Luise Doswald-Beck; Običajno međunarodno humanitarno pravo; MKCK, Cambridge University Press, 2005., str. 568 i dalje.

Zbog toga krivično djelo zločin protiv čovječnosti i ratni zločin protiv civilnog stanovništva treba u svakom slučaju svrstati u „opšte principe međunarodnog prava“ iz člana 3. i 4. (a) KZ BiH. Zato je, bez obzira na to da li se posmatra sa aspekta međunarodnog običajnog prava, međunarodnog ugovornog prava ili „principa međunarodnog prava“, nesporno da su zločin protiv čovječnosti i ratni zločini protiv civilnog stanovništva predstavljali krivična djela u kritičnom periodu, odnosno da je načelo zakonitosti bilo zadovoljeno i u smislu *nullum crimen sine lege* i *nulla poena sine lege*.

Prema tome, krivično djelo zločin protiv čovječnosti i ratni zločin protiv civilnog stanovništva, u skladu sa odredbama iz zajedničkog člana 3. stav 1. tačke (a) i (c) Ženevskih konvencija i člana 27. stav 2. Ženevske konvencije o zaštiti civilnih lica za vrijeme rata od 12.08.1949. godine, treba u svakom slučaju podvesti pod „međunarodno pravo“, odnosno „opće principe međunarodnog prava“ iz člana 3. i 4. (a) KZ BiH. Dakle, nesporno je da je zločin protiv čovječnosti i ratni zločin protiv civilnog stanovništva predstavljao krivično djelo u inkriminisanom periodu .

6. Nalazi suda

a) Opća razmatranja u pogledu ocjene dokaza

Sud je cijenio dokaze u ovom predmetu u skladu sa važećim procesnim zakonom tj. Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine. Sud je na optuženog primijenio pretpostavku nevinosti iz člana 3. ZKP BiH koja utjelovljuje osnovni zakonski princip tako da Tužilaštvo snosi teret dokazivanja krivice optuženog, pri čemu ona mora biti dokazana van razumne sumnje.

Prilikom ocjene iskaza svjedoka koji su svjedočili pred sudom, Sud je u obzir uzeo njihovo držanje, vladanje i karakter u mjeri u kojoj je to bilo moguće. U pogledu svih svjedoka, Sud je takođe u obzir uzeo vjerovatnoću, dosljednost i druge dokaze, te okolnosti predmeta. Nadalje, Sud je tokom cijelog postupka bio svjestan činjenice da kredibilitet svjedoka zavisi od njihovog poznavanja činjenica o kojima su svjedočili, njihovog integriteta, iskrenosti i činjenice da su se obavezali da će govoriti istinu u smislu zakletve koju su dali.

Nije dovoljno samo da je iskaz svjedoka dat iskreno. Pravo pitanje u pogledu iskaza kojim se vrši prepoznavanje nije da li je taj iskaz dat iskreno, nego takođe i da li je pouzdan. Pretresno vijeće je tokom cijelog postupka bilo svjesno da je u iskazima o činjenicama koje su se dogodile ponekada (puno) godina prije davanja iskaza prisutna nesigurnost usljed nestalnosti ljudske percepcije traumatičnih događaja i sjećanja na njih.

U pogledu dokaza iz druge ruke, Sud ističe da se u praksi Suda prilično ustalio stav premakojem su dokazi iz druge ruke prihvatljivi. Pored toga, u smislu člana 15. ZKP BiH, Sud je slobodan u ocjeni dokaza. Stav koji je Sud zauzeo je bio taj da Sud mora biti uvjeren da su ti iskazi pouzdani u smislu da su dobrovoljno dati, istiniti i pouzdani. Nadalje, dokazna vrijednost iskaza iz druge ruke zavisiće od konteksta i karaktera predmetnog iskaza i/ili od toga da li je taj iskaz potkrijepljen i drugim dokazima.

Sud smatra da posredni dokazi predstavljaju dokaze o činjenicama o događaju ili krivičnom djelu iz kojih logično proizilazi predmetna činjenica. Pošto je krivično djelo po svemu

sudeći počinjeno u vrijeme kada na licu mjesta nije bilo puno svjedoka, i pošto je mogućnost utvrđivanja pitanja koja inkriminišu direktni i izričiti iskazi očevidaca ili nepobitni dokumenti problematična ili nemoguća, posredni dokazi mogu postati ključni element ne samo za Tužilaštvo nego i za optuženog. Takvi dokazi uzeti pojedinačno mogu biti sami po sebi nedovoljni za utvrđivanje neke činjenice, ali ukoliko se sagledaju u svojoj ukupnosti njihov kolektivni i kumulativni karakter može biti razotkrivajući i ponekad i presudan.

U ovom konkretnom predmetu, dokumentarni dokazi su bili obimni i oni su od naročitog značaja. U toku suđenja, za uvođenje u dokaze predložen je određeni broj dokumenata koje je odbrana osporavala. Sud je, u cilju odlučivanja o njihovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti, pregledao sve dokumente kojima se odbrana protivila.

Odbrana je smatrala da su neki dokumenti „za koje ne postoji dokaz o autorstvu i vjerodostojnosti“ nepouzdati i da ne mogu imati nikakvu težinu.

Međutim, činjenica da neki dokument nije potpisan ili nema pečata ne znači nužno da taj dokument nije vjerodostojan. Sud nije smatrao da dokumenti bez potpisa i pečata, *a priori*, nisu vjerodostojni. Cijelo vrijeme imajući na umu princip prema kojem teret dokazivanja vjerodostojnosti ostaje na Tužilaštvu, Sud je pregledao sve izvedene dokumente, jedan po jedan, i smatra da je Tužilaštvo dokazalo njihovu vjerodostojnost van razumne sumnje. Da bi ocijenio vjerodostojnost dokumenata, Sud ih je razmatrao u svjetlu dokaza kao što su drugi dokumentarni dokazi i iskazi svjedoka. Pored toga, čak i kada je Sud bio uvjeren u vjerodostojnost dokumenata on nije automatski prihvatao izjave sadržane u tim dokumentima kao tačan prikaz činjenica. Sud je zaista ocijenio te izjave u svjetlu svih dokaza koje je imao pred sobom.

Takođe, članom 15. ZKP-a BiH ustanovljen je princip slobodne ocjene dokaza, koji daje Sudu pravo da ocjenjuje postojanje ili nepostojanje činjenica slobodno, tj. u ocjeni da li postoji ili ne postoji neka činjenica nisu vezani, niti ograničeni posebnim formalnim dokaznim pravilima. Vrijednost dokaza nije unaprijed određena, ni kvalitativno ni kvantitativno. U smislu slobodne ocjene dokaza Sud je dužan savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u vezi s ostalim dokazima i na osnovu takve ocjene izvesti zaključak o tome da li je neka činjenica dokazana. Pri tome ocjena dokaza obuhvata njihovu logičku i psihološku ocjenu. Slobodna ocjena dokaza je ograničena principom zakonitosti dokaza.

Članom 10. ZKP-a BiH definiran je pojam nezakonitog dokaza, na način da se kao pravno nevaljani dokazi određuju oni izvori saznanja koji su pribavljeni ili izvođeni na zakonom zabranjen način. Dokazi pribavljeni povredama osnovnih ljudskih prava i sloboda, kao i bitnim povredama procesnog zakona označavaju se kao nezakonito dobiveni dokazi, koji zajedno sa dokazima pribavljenim na nezakonit način predstavljaju pravno nevaljane dokaze na kojima nije moguće temeljiti sudsku odluku.

Pitanje nezakonitih dokaza se može svrstati u tri osnovne kategorije:

1. dokazi pribavljeni povredama određenih temeljnih prava i sloboda,
2. dokazi za koje je izričito u zakonu predviđeno da se ne smiju upotrijebiti kod donošenja sudske odluke u krivičnom postupku,

3. dokazi do kojih organ krivičnog postupka ne bi došao bez podataka iz nezakonitih dokaza (tzv. plodovi otrovne voćke)

Član 274. stav 2, ZKP-a BiH govori o vjerodostojnosti pojedinih dokaza koji moraju biti original pismena, spisa, zapisa, snimaka, fotografija ili sličnog ekvivalenta. ZKP BiH u članu 20. tačka p) određuje pojam „original“, tako je to spis, snimak ili sličan ekvivalent kojim se ostvaruje isto dejstvo od strane osobe koja ga piše, snima ili izdaje. U okviru ove tačke pojam „original“ određen je tako da obuhvata i fotografije, odnosno negative i kopije. U tački r) člana 20. ZKP-a BiH za potrebe krivičnog postupka data je definicija pojma „kopija“, na način da se koristeći dostignuća nauke koriste se određeni postupci (preslikavanje, uvećavanje, umanjivanje, presnimavanje, reprodukcija) kojima se mogu pripremati kopije sa originala i matrica. Razni tehnički snimci, ako su pribavljeni pod uslovima i na način propisan ZKP-om BiH, mogu se koristiti kao dokazi u krivičnom postupku. Međutim, presuda se ne može zasnivati samo na snimcima kao jedinom dokazu, jer se dovodi u pitanje član 6. stav 2. (pretpostavka nevinosti) i član 8. EKLJP (pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života) – v. Schenk protiv Švajcarske, presuda od 12.07.1998. Serija A, br. 140. Nadalje, ZKP BiH u članu 20. tačka s) definiše pojam „telekomunikacijska adresa“, što prema ovom zakonu, a za potrebe krivičnog postupka svaki telefonski broj, bez obzira da li je linijski ili mobilni, te elektronska (e-mail) ili internet adresa. Za pojam „telekomunikacijska adresa“, kako je to određeno u tački s), bitno je da određenu adresu posjeduje ili koristi određena osoba.

Često zna biti problematizirano pitanje originalnosti ili fotokopije dokumenta čiji sadržaj je važan za proces dokazivanja. Iako načelno postoji stav o potrebi da se sudu dokumenti predaju u originalu, taj stav sam po sebi ne isključuje mogućnost korištenja kao zakonitog dokaza i kopije nekog dokumenta. O tome Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci broj I KŽ-645/01:

"U pravu su optuženici kada navode da se svi dopisi koji imaju značenje dokaza podnose u izvorniku, što u konkretnom slučaju nije učinjeno sa zapisnikom o ispitivanju osumnjičenika N. Š. od 8. svibnja 1999. godine (list 72-74 spisa), niti je prvostupanjski sud, unatoč nastojanju, uspio pribaviti izvornik tijekom postupka. Međutim, protivno žalbenim navodima ne može se prihvatiti da se radi o nezakonitom dokazu u smislu čl. 9. st. 2. ZKP, samo iz tog formalnog propusta budući opt. Š. ne osporava autentičnost tog zapisnika, isti nije pribavljen kršenjem Ustavom, zakonom ili međunarodnim pravom zajamčenih prava obrane, a sam optuženik je i u tijeku glavne rasprave, kada je iznosio obranu, izjavio da ostaje kod te obrane, koja je zatim pročitana i za koju je naveo da je upravo, ono što je pročitano, govorio pred redarstvenim vlastima. Osim toga, s obzirom da optuženik Š. u cijelosti poriče počinjenje djela nije prihvatljivo da se pobijana presuda temelji na tom dokazu pa stoga i kada bi se prihvatilo da se radi o dokazu iz čl. 9. st. 2. ZKP nije ostvaren žalbeni osnov protupravne povrede iz čl. 367. st. 2. ZKP."

Evropski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) ustanovio je opšte pravilo prema kojem se procjenom dokaza bave nacionalni sudovi. Što se tiče odluka Evropskog suda za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP), ustanovljeno je opšte pravilo prema kojem se procjenom dokaza bave nacionalni sudovi. Budući da u Konvenciji ne postoji izričita

odredba o tome, ESLJP se nije upustio u postavljanje pravila o dokazima i čvrsto je ostao pri stavu da njegov zadatak nije da presuđuje o tome da li su dokazi bili na primjeren način prihvaćeni na suđenju, što je u načelu pitanje koje se reguliše shodno nacionalnom zakonu, nego da utvrdi da li je sudski postupak u cjelini bio pravičan. Prilikom razmatranja da li je suđenje bilo pravično, Sud ispituje način na koji su dokazi pribavljeni i ukoliko su prikupljeni na način kojim je prekršeno neko od prava iz Konvencije, prirodu tog kršenja. Težina se pridaje pitanju da li je osuđujuća presuda zasnovana isključivo ili uglavnom na osporavanim dokazima i da li su prava odbane u dovoljnoj mjeri ispoštovana. Načelo prema kojem su pravila o dokazima pitanje koje se reguliše nacionalnim zakonom utvrđeno je u predmetu *Schenk v. Switzerland* /Schenk protiv Švicarske/ i nakon toga u brojnim prilikama potvrđeno od strane tog suda. ESLJP je zauzeo sljedeći stav:

Premda član 6. Konvencije garantuje pravo na pravično suđenje, njime se ne postavljaju nikakva pravila o prihvatljivosti dokaza kao takva, pa je stoga to prvenstveno pitanje koje se reguliše nacionalnim pravom. Sud, stoga, ne može načelno ili općenito isključiti mogućnost da protivpravno pribavljeni dokazi ove vrste mogu biti prihvatljivi.

U predmetu *Khan protiv Ujedinjenog Kraljevstva* ESLJP je zauzeo stav da se korištenje dokaza pribavljenih na način kojim se krše prava iz Konvencije ne kosi nužno s pravom na pravično suđenje. U tom predmetu nije sugerisano da pravo na pravično suđenje nužno za sobom povlači izuzimanje dokaza pribavljenih na način kojim se krši član 8, nego da se osuđujuća presuda zasnovana *samo* na dokazima pribavljenim protivpravnim radnjama organa krivičnog gonjenja kosi sa zakonskim odredbama i nije u skladu sa članom 6. Odbacivši žalbu žalioca, sud je naznačio da je on imao više nego dovoljnu priliku da ospori vjerodostojnost tog snimka i da nacionalni sudovi imaju diskreciono pravo da izuzmu dokaze ukoliko smatraju da bi njihovo prihvatanje učinilo suđenje nepravičnim.

Što se tiče prakse Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, stav je da u Pravilniku ne postoji nijedno pravilo koje se odnosi na izuzimanje nezakonito pribavljenih dokaza i da, kao što je potvrđeno u predmetu *Kordić*, "čak i ako se utvrdi nezakonitost [. . .] [d]ošli smo do zaključka da [. . .] dokazi pribavljeni prisluškivanjem telefonskih razgovora neprijatelja za vrijeme rata sigurno ne potpadaju pod postupanje opisano u pravilu 95. Oni nisu u suprotnosti s integritetom postupka i sigurno ga ne bi ozbiljno narušili". Ovakav stav je prihvaćen i u odluci pretresnog vijeća u predmetu Brđanin od 03.10.2003. godine.

Dakle, Sud je prilikom ocjene dokaza uspostavio pravu mjeru između temeljnih prava optuženog i suštinskih interesa krivičnog gonjenja lica optuženog za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

b. Opšti elementi zločina protiv čovječnosti i svijest optuženog

Optuženi se tereti za krivično djelo zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h. u vezi sa tačkama a, e, g. i k. KZ BiH.

Da bi se neko krivično djelo okvalifikovalo kao zločin protiv čovječnosti, zakon propisuje da Tužilaštvo, pored konkretnih elemenata pojedinačnih djela, mora dokazati opšte ili *chapeau* elemente zločina protiv čovječnosti, tačnije:

- 1 *postojanje širokorasprostranjenog i sistematskog napada na civilno stanovništvo;*

2. *svijest optuženog o postojanju takvog napada;*
3. *da su radnje optuženog predstavljale dio napada i da je on bio svjestan da njegove radnje predstavljaju dio napada.*

Kao što slijedi iz gorenavedenog i kao što je navedeno u rješenju o prihvatanju utvrđenih činjenica od 14.11.2007. godine i potkrijepljeno iskazima nekoliko svjedoka, pojedinačno i u njihovoj cjelokupnosti, koji su saslušani tokom izvođenja dokaza, a takođe i materijalnim dokazima koje je izvelo Tužilaštvo, Sud nalazi da je neosporno i smatra utvrđenom činjenicu da je u vrijeme relevantno za optužnicu, u području opštine Sanski Most, u sastavu Bosanske Krajine, došlo do širokorasprostranjenog i sistematskog napada koji je izvela Vojska Srpske Republike Bosne i Hercegovine, pripadnici policije i paravojnih formacija protiv hrvatskog i muslimanskog civilnog stanovništva, pri čemu taj napad, u kontekstu zločina protiv čovječnosti, u skladu sa međunarodnim običajnim pravom, nije bio isključivo ograničen na postojanje „oružanog sukoba“.

U pogledu ostalih obaveznih ključnih elemenata zločina protiv čovječnosti, ocijenivši izvedene dokaze pojedinačno i u njihovoj međusobnoj vezi, Sud je utvrdio van svake razumne sumnje da je optuženi Jadranko Palija bio u kritično vrijeme (tj. od maja 1992. do 31.12.1992. godine) pripadnik vojske bosanskih Srba, prvo kao vojnik, a potom kao vojni policajac, u 6. Sanskoj brigadi u području opštine Sanski Most u Autonomnoj Pokrajini Krajina. Nadalje, dokazi pokazuju da je optuženi u pomenutom periodu boravio na području opštine Sanski Most, kao i u širem području Bosanske Krajine, te da je aktivno učestvovao u napadu ubijajući, silujući i premlaćujući ne-srpsko stanovništvo, što proizilazi iz svjedočenja navedenih u ovoj presudi, pojedinačno ili u njihovoj cjelokupnosti.

Može se zaključiti da je optuženi bio potpuno svjestan postojanja širokorasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv ne-srpskog civilnog stanovništva i da su njegove radnje predstavljale dio toga napada, dakle ispunjeni su svi osnovni elementi krivičnog djela zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH.

c) Opća obilježja krivičnog djela Ratni zločin protiv civilnog stanovništva

U skladu sa optužnicom Tužilaštva, optuženi se, *između ostalog*, tereti za počinjenje krivičnog djela ratni zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačke a) i c), koje glase:

“Ko kršeći pravila međunarodnog prava za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije naredi ili učini koje od ovih djela:

- a) *napad na civilno stanovništvo, naselje, pojedine civilne osobe ili osobe onesposobljene za borbu, a taj je napad posljedovao smrću, teškom tjelesnom ozljedom ili teškim narušenjem zdravlja ljudi;*
- b) *ubijanja, namjerno nanošenje osobi snažnog tjelesnog ili duševnog bola ili patnje (mučenje), nečovječno postupanje, biološke, medicinske ili druge znanstvene eksperimente, uzimanje tkiva ili organa radi transplantacije, nanošenje velikih patnji ili povreda tjelesnog integriteta ili zdravlja;*

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.”

Optuženi se tereti za ovo krivično djelo u vezi sa navedenim podkategorijama krivičnog djela iz gore navedenog člana. Slijedeći opšti elementi krivičnog djela zločin protiv civilnog stanovništva, koji svi trebaju biti dokazani od strane Tužilaštva, proizilaze iz njegove pravne definicije:

- i. Djelo počinioca mora biti počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava;
- ii. Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije;
- iii. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom;
- iv. Počinilac mora narediti ili počiniti djelo.

i. Djelo počinioca mora biti počinjeno u suprotnosti sa međunarodnim pravom.

Optužnica tereti optuženog Jadranka Paliju za zločine protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. KZ BiH, naime, da je u relevantnom periodu postupao suprotno članu 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije o zaštiti građanskih lica iz 1949. godine (u daljem tekstu: Ženevska konvencija).

Član 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije glasi:

“U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od Strana u sukobu biće dužna da primjenjuje bar sljedeće odredbe:

1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rane, lišenja slobode, ili iz bilo kojeg drugog uzroka, postupaće se, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjedenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili bilo kome drugom sličnom mjerilu.

U tom cilju, zabranjeni su i u buduće se zabranjuju, u svako doba i na svakom mjestu, prema gore navedenim licima, između ostalih i slijedeći postupci:

- a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, osakaćenja, svireposti i mučenja;*
- b) uzimanje talaca;*
- c) povreda ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci;*
- d) izricanje i izvršavanje kazni bez predhodnog suđenja od strane redovno ustanovljenog suda i popraćenog svim sudskim garancijama koje civilizirani narodi priznaju za neophodne. „*

Član 2. tačka b) Dopunskog protokola uz ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) propisuje:

„pod izrazom „pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima“ podrazumijevaju se pravila sadržana u međunarodnim sporazumima u kojima učestvuju strane u sukobu, kao i principi i pravila međunarodnog prava koja su opće priznata;“

Zajednički član 3. Ženevske konvencije iz 1949. godine, generalno smatra odredbom običajnog prava i obavezujući je za sve strane u sukobu, bilo unutrašnjem ili međunarodnom, te je ista odredba bila važeća u vrijeme i na mjestu događaja za koje se optuženi tereti.

Kod tumačenja ove odredbe, jasno je da nije neophodno da počinitelj zna za ili da namjerava da krši međunarodne norme, već je dovoljno da je samo počinjenje suprotno pravilima međunarodnog prava.

Da bi se utvrdilo kršenje pravila međunarodnog prava, neophodno je da se utvrdi protiv koga je počinjenje bilo usmjereno, odnosno da li je djelo bilo usmjereno protiv posebne kategorije stanovništva zaštićene članom 3. stav 1. Ženevske konvencije.

Prema definiciji pojma zaštićene kategorije sadržanoj u članu 3. stav 1. Ženevske konvencije, civili su lica koja ne učestvuju u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i/ili lica onesposobljena za borbu.⁷

Osim toga, Dopunski protokol I uz Ženevske konvencije definiše civile u negaciji, navodeći da su civili „lica koja nisu pripadnici oružanih snaga“.⁸

Član 43. stav 1. Protokola I, predviđa da:⁹

„oružane snage strane u sukobu se sastoje od svih organiziranih oružanih snaga, grupa i jedinica, stavljenih pod komandu koja je odgovorna toj strani za rukovođenje svojim potčinjenima čak i kada je ta strana zastupljena vladom ili nekom vlašću koju protivnička strana ne priznaje. Ove oružane snage podliježu internom sistemu discipline koji osigurava, između ostalog, poštovanje pravila međunarodnog prava koja se primjenjuju u oružanim sukobima.“

Prema tome, izuzev pripadnika oružanih snaga, svaka osoba prisutna na teritoriji jeste civil.¹⁰ Član 50. Protokola I dalje smatra da civilno stanovništvo čine sve osobe koje su civili i da prisustvo među tim civilnim stanovništvom osoba koje nisu obuhvaćene definicijom civila ne lišava stanovništvo njegovog civilnog karaktera. Član takođe navodi da će se, u slučaju sumnje, osoba smatrati za civila.

Prema tome, imajući u vidu definiciju pojma „civil“, koja eksplicitno navodi da su civili sve osobe koje ne učestvuju u neprijateljstvima i koje nisu pripadnici oružanih snaga, jasno je da su sve osobe oštećene nedopuštenim ponašanjem optuženog opisanog u tački 3 izreke, bile civili. Prema tome, mogućnost učestvovanja u borbi je isključena. Niko od ovih osoba nije imao oružje. Oni nisu bili u mogućnosti da se bore, a djelo za koje se optuženi tereti je bilo usmjereno protiv civila čija nacionalnost je različita od nacionalnosti vojne snage koja je kontrolisala teritoriju na kojoj su civili živjeli. Ova kategorija civila je posebno zaštićena međunarodnim pravom. Povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve

⁷ *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*, predmet broj IT-02-60-T, presuda, 17.01.2005. godine, stav 544.

⁸ J. Pictet i drugi, Komentar, Dopunski protokol uz ženevske konvencije od 12. avgusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), 08.06.1977. godine, str. 610.

⁹ Pored ukazivanja na član 43. Dopunskog protokola I, član 50. („Definicije civila i civilnog stanovništva“) istog protokola takođe eksplicitno upućuje na član 4(A) Treće ženevske konvencije u pogledu onih koji su obuhvaćeni definicijom oružanih snaga. Komentar člana 50. Dopunskog protokola I, međutim, ukazuje da član 43. Dopunskog protokola I sadrži novu definiciju koja obuhvata odredbe člana 4(A) Treće ženevske konvencije; vidi *supra* bilješku 4, str. 611.

¹⁰ Vidi *supra* bilješku 4, str 611.

vrste ubistva, osakaćenja, svireposti i mučenja su posebno zabranjene prema ovoj kategoriji. Stoga je očigledno da je krivična radnja navedena u optužnici, za koju je utvrđeno da ju je optuženi počinio, bila u suprotnosti sa pravilima međunarodnog prava, naime članom 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije.

Sud je razmotrio podneske odbrane da je takođe postojala situacija oružane odbrane od strane muslimanskih grupa, pri tom uz ocjenu dokaza provedenih na glavnom pretresu, je našao za utvrđenim da lica – žrtve u događanjima koja se optuženom stavljaju na teret su isključivo civili a ne pripadnici takvih oružanih grupa. U ovom pogledu, sud uzima u obzir da član 51. stav 3. Dopunskog protokola I navodi da će civili uživati zaštitu ukoliko ne uzimaju direktnog učešća u neprijateljstvima, odnosno za vrijeme dok ne uzimaju direktnog učešća u neprijateljstvima. Ovakva situacija postaje posebno hitna u situacijama eventualnog postojanja Teritorijalne odbrane (TO) umjesto potpuno operativne vojske. U presudi žalbenog vijeća MKSJ u predmetu *Kordić*, žalbeno vijeće je razmotrilo pitanje da li pripadnike TO treba smatrati borcima sve vrijeme trajanja oružanog sukoba ili samo dok direktno učestvuju u neprijateljstvima. Vijeće je zaključilo da pripadnici oružanih snaga, kao i pripadnici TO-a, zadržavaju status boraca sve vrijeme, čak i kada se odmaraju kod kuće, ili za vrijeme dok su pod oružjem.¹¹

Nadalje, evidentno je iz svjedočenja svih svjedoka koji su svjedočili o događajima iz tačke 3. ove presude, da su sve žrtve kritičnih događaja bili Bošnjaci i da su zbog svoje etničke pripadnosti i nacionalnosti bili izloženi premlaćivanjima i degradirajućem postupku. Iz izvedenih dokaza jasno proizilazi da je premlaćivanje na punktu Podbriježje predstavljalo diskriminatornu mjeru koja je primjenjivana na osobe bošnjačke nacionalnosti, koji nisu bili pripadnici srpske etničke skupine pod čijom su se kontrolom nalazili. Na osnovu iskaza ovih svjedoka optužbe, koje Sud cijeni kao kredibilne i konzistentne, jasno je da su Bošnjaci bili žrtve radnji optuženog kao i njegovih saboraca.

ii. Kršenje mora biti počinjeno u vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije.

U skladu sa članom 280(2) ZKP BiH, vijeće nije vezano za prijedlog tužilaštva u pogledu pravne kvalifikacije djela, kako slijedi iz izmijenjene optužnice, i ne nalazi da djela optuženog ispunjavaju elemente podkategorije krivičnog djela iz člana 173. stav 1. KZ BiH, kako je precizirano u izmijenjenoj optužnici. Vijeće smatra da je osnovni element iz člana 1. postojanje „oružanog sukoba”.

¹¹ *Tužilac protiv Kordića i Čerkeza*, predmet broj IT-95-14/2-A, presuda, 17.12.2004. godine, stav 51.

Član 173. KZ BiH predviđa da krivično djelo mora biti u vezi sa kršenjima pravila međunarodnog prava za vrijeme, između ostalog, oružanog sukoba. S obzirom da je vijeće utvrdilo da radnje optuženog ispunjavaju elemente kršenja pravila međunarodnog prava, naime, člana 3. stav 1. tačka a) Ženevske konvencije, koja predviđa da se član primjenjuje na oružani sukob koji nema karakter međunarodnog sukoba, u tom pogledu vijeće konstatuje da su mnogi sudovi zaključili da se ovaj član primjenjuje ne samo na unutrašnje sukobe, nego i na sukobe međunarodnog karaktera.¹² Međutim, Sud se nije bavio utvrđivanjem karaktera oružanog sukoba za koji je u ovom predmetu utvrđeno da se desio u BiH u vrijeme relevantno za optužnicu, jer član 173. KZ BiH ne zahtijeva da karakter oružanog sukoba, unutrašnjeg ili međunarodnog, bude utvrđen.

Oružani sukob postoji kada god postoji pribjegavanje oružanoj sili između država ili je to produženo oružano nasilje između državnih vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili između takvih grupa unutar jedne države. U smislu zajedničkog člana 3. priroda ovog oružanog sukoba nije relevantna. Naime, nije bitno da li se ozbiljno kršenje desilo u kontekstu međunarodnog ili unutrašnjeg oružanog sukoba, ukoliko su slijedeći uslovi ispunjeni: povreda mora predstavljati kršenje odredbi međunarodnog humanitarnog prava; odredba mora biti običajne prirode ili ako pripada ugovornom pravu, traženi uslovi moraju biti ispunjeni; povreda mora biti ozbiljna, odnosno mora predstavljati kršenje odredbe koja štiti bitne vrijednosti a kršenje mora obuhvatati teške posljedice za žrtvu, te povreda odredbi mora obuhvatati individualnu odgovornost lica koje krši odredbu.

Iz materijalnih dokaza izvedenih od strane Tužilaštva proizilazi da je postojao oružani sukob između Vojske Srpske Republike BiH i Armije Bosne i Hercegovine u predmetnom periodu, a sukob se neizbježno desio i na teritoriji Sanskog Mosta.

U postupcima pred MKSJ više je odbrana (neuspješno) poricalo postojanje oružanog sukoba u odnosu na konkretni zločin za koji je okrivljeni bio optužen, tvrdeći da je do zločina došlo izvan oružanog sukoba (slučajevi *Kunarac*, *Blaškić*, *Tadić*...). Međutim, “(n)ije potrebno dokazati da se sukob odvijao na svakom metru područja okvirno obuhvaćenog sukobom” Zločini moraju biti povezani s oružanim sukobom, svojom prirodom ili svojim posljedicama, da bi ih se moglo tretirati kao ratne zločine. Međutim, da bi moglo biti tretirano kao ratni zločin, pojedinačno djelo ne mora vremenski i prostorno koincidirati s

¹² *Tužilac protiv Delalića i drugih*, predmet broj IT-96-21-A, presuda, 20.02.2001. godine, stavovi 140-152, posebno stav 147. Vidi takođe *Tužilac protiv Hadžihasanovića i drugih*, predmet broj IT-01-47-AR72, *Odluka po interlokutornoj žalbi kojom se osporava nadležnost s obzirom na komandnu odgovornost*, 16.07.2003. godine, stav 13.

efektivnim sukobom, te može biti počinjeno izvan neposredne borbe (predmeti *Vasiljević i Rutaganda*). Sam zločin nije nužno „vojne“ prirode i ne mora nužno biti dio politike ili službeno poticane prakse, plana i sl.

Smatra se da oružani sukob postoji "svuda gdje se pribjegli oružanoj sili između država ili produženom oružanom nasilju između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa unutar jedne države."

Područje na kojem se konkretno odvijaju borbe ne poklapa se nužno sa geografskom zonom na koju se primjenjuje ratno pravo. Ono se primjenjuje na čitavoj teritoriji zaraćenih država, odnosno, u slučaju internih oružanih sukoba, na čitavoj teritoriji pod kontrolom jedne od strana, nezavisno od toga da li se na tom mjestu stvarno vode borbe, sve do zaključenja mira ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, sve dok se ne pronađe mirno rješenje. Dakle, kršenja zakona i običaja ratovanja mogu se počinuti u vrijeme i na mjestu gdje se ne vode nikakve borbe. Naime, između djela optuženog i oružanog sukoba može postojati tijesna veza, čak i ako zločini nisu počinjeni u vrijeme aktualnih borbi ili na samom mjestu njihovog odvijanja. Da bi taj uslov bio zadovoljen, dovoljno je, na primjer, da su zločini u tijesnoj vezi sa neprijateljstvima koja su se odvijala na drugim dijelovima teritorije pod kontrolom strana u sukobu.

Ono po čemu se u krajnjoj konsekvenci ratni zločin razlikuje od običnog krivičnog djela koje podliježe nacionalnom zakonodavstvu jeste to da su ratni zločini određeni kontekstom u kojem su počinjeni - oružanim sukobom - ili pak o njemu ovise. Ratni zločin nije nužno neko planirano djelo niti plod neke politike. Ne traži se uzročno-posljedična veza između oružanog sukoba i počinjenja zločina, ali se u najmanju ruku traži da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri utjecalo na sposobnost počinioca da počinji zločin, njegovu odluku da ga počinji, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je počinjen. Stoga je za zaključak da su krivična djela usko povezana s oružanim sukobom dovoljno ako se utvrdi, kao što je ovdje slučaj, da je počinitelj djelovao u službi oružanog sukoba ili pod okriljem oružanog sukoba. Zaključak Suda o tom pitanju je neosporiv.

Da bi utvrdilo da li je određeno djelo u dovoljnoj mjeri povezano s oružanim sukobom, Sud je, između ostalog, uzeo u obzir sljedeće faktore: činjenicu da je počinitelj zločina borac, da žrtve nisu borci, da žrtve pripadaju suprotstavljenoj strani, da se može smatrati da je to djelo u funkciji ostvarenja krajnjeg cilja vojnog pohoda, te da počinjenje zločina proizlazi iz službenih dužnosti počinitelja ili spada u njihov okvir.

Nesporno je da se ratno pravo često može odnositi na djela koja, doduše, nisu počinjena na mjestu gdje su vođene operacije ali su suštinski povezana sa sukobom. Ratno se pravo može primijeniti na dvije vrste krivičnih djela. Ratno pravo nužno ne zamjenjuje zakone koji su na snazi u vrijeme mira: ono im može pridodati neophodne elemente zaštite koja se mora pružiti žrtvama u vrijeme rata.

iii. Djelo počinioca mora biti povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom

Treći uslov dopušta da se napravi razlika da se ne mogu svi zločini počinjeni u vrijeme oružanog sukoba automatski označiti kao ratni zločini. Međunarodna sudska praksa je čvrsto utvrdila da da bi se djelo označilo kao ratni zločin mora postojati dovoljan nexus sa oružanim sukobom; to jest, djela optuženog moraju biti „u tijesnoj vezi sa oružanim sukobom“.¹³

Ova tijesna veza ne znači nužno da se borbe moraju zaista voditi na teritoriji gdje se djela počinjavaju. Žalbeno vijeće MKSJ u predmetu *Tadić* je smatralo da se: „međunarodno humanitarno pravo primjenjuje na cjelokupnoj teritoriji zaraćenih država ili, u slučaju unutrašnjih sukoba, na cjelokupnoj teritoriji pod kontrolom strane u sukobu, bez obzira vode li se tamo borbe ili ne, i nastavlja se primjenjivati sve do zaključenja mira, ili u slučaju unutrašnjih oružanih sukoba, sve dok se ne pronađe mirno rješenje.“¹⁴

Nadalje, „ne traži se zapravo uzročno-posljedična veza između oružanog sukoba i počinjenja zločina. Ali se u najmanju ruku traži da je postojanje oružanog sukoba u znatnoj mjeri utjecalo na sposobnost počinioca da počinji zločin, njegovu odluku da ga počinji, način počinjenja zločina ili cilj s kojim je počinjen“.¹⁵

Kako bi se utvrdilo da li su djela zaista bila 'u tijesnoj vezi sa oružanim sukobom', žalbeno vijeće u predmetu *Kanarac* je navelo pokazatelje poput: „činjenice da je počinilac zločina borac, da žrtva nije borac, da žrtva pripada suprotstavljenoj strani, da se može smatrati da je to djelo u funkciji ostvarenja krajnjeg cilja vojnog pohoda, te da počinjenje zločina proizlazi iz službenih dužnosti počinitelja ili spada u njihov okvir.“¹⁶

Uzimajući u obzir izvedene dokaze, sud nalazi da su djela optuženog, kako se navode u tački 3 optužnice, bila u dovoljnoj mjeri povezana sa oružanim sukobom. Sud posebno uzima u obzir poziciju optuženog u vojnoj strukturi, njegovo svakodnevno prisustvo i rad kao pripadnika Vojne policije na punktu u Pabriježju, kao i dužinu vremenskog perioda tokom kojeg su djela počinjena. Pored toga, obzirom na njegov rad i dužnosti na borbenoj liniji, ne može biti sumnje u pogledu znanja optuženog za oružani sukob i činjenice da je on u velikoj mjeri učestvovao u njemu.

Sud je već gore utvrdio da je oružani sukob bio u toku i da je ratno stanje bilo proglašeno na teritoriji opštine Sanski Most u periodu relevantnom za optužnicu. Dakle, iz gore navedenih dokaza proizilazi da je u relevantnom periodu na teritoriji opštine Sanski Most oružani sukob bio u toku i da je ratno stanje bilo proglašeno. Optuženi je van sumnje bio pripadnik VRS.,

iv. Počinilac mora narediti ili počiniti djelo

Iz iskaza svjedoka i analize materijalnih dokaza, pojedinačno i u njihovoj povezanosti, proizilazi zaključak da su početkom proljeća 1992. godine odnosi između bošnjačkog i srpskog stanovništva postali zategnuti, pa tako i na teritoriji opštine Sanski Most i susjednih

¹³ Vidi, *inter alia*, *Tužilac protiv Kunarca*, predmet broj IT-96-23 & IT-96-23/1-A, presuda, 12.06.2002. godine, stav 55; *Tužilac protiv Vasiljevića*, predmet broj IT-98-32-T, presuda, 29.11.2002. godine, stav 24; Odluka o nadležnosti suda u predmetu *Tadić*, stav 70.

¹⁴ Odluka o nadležnosti suda u predmetu *Tadić*, stav 70.

¹⁵ *Tužilac protiv Kunarca i drugih*, predmet broj IT-96-23 & IT-96-23/1-A, presuda, 12.06.2002. godine, stav 58.

¹⁶ *Ibid* stav 59.

opština. Svi svjedoci izjavljuju da sigurnosna situacija nije bila zadovoljavajuća, a neki svjedoci izjavljuju da su na određenim mjestima postavljene barikade i punktovi na prelazima koji su razdvajali teritorije pod kontrolom različitih vojnih formacija. Svjedoci takođe izjavljuju da su, početkom vanrednih zbivanja, svi sposobni muškarci na teritoriji opštine bili uključeni u neke samoorganizovane jedinice čiji je primarni zadatak bio čuvanje njihovih domova i naselja. Takođe, jasno je da su ratna opasnost i ratno stanje bili proglašeni u tom periodu.

Analizom iskaza saslušanih svjedoka optužbe, Sud smatra dokazanim da je optuženi Palija Jadranko svojim radnjama žrtvama prouzrokovao tešku fizičku i psihičku bol. O tom bolu i patnji se zaključuje na osnovu prirode prelaćivanja, odnosno udaraca, kao i na osnovu trajanja prelaćivanja i korištenih sredstva. Okolnosti prelaćivanja opravdano ukazuju da je postignut zahtjevani nivo teške boli i patnje.

Tako da je Sud uvjeren da je prelaćivanja, vrijeđanja i omalovažavanja počinio upravo optuženi Palija Jadranko sa namjerom diskriminiranja muškaraca Bošnjaka koji su morali prolaziti kroz punkt na kom je on kontrolisao. On je znao da su muškarci koje je na punktu zaustavljao Bošnjaci bili pripadnici etničke skupine koju su očigledno smatrali manje vrijednom, pa ih je shodno tome i tretirao. Tako da je jasna diskriminatorna namjera optuženog u odnosu na iste, prema kojima je i činio ova djela.

Stoga vijeće zaključuje da je optuženi počinio i krivično djelo ratni zločin protiv civilnog stanovništva sa direktnim umišljajem, svjestan djela koje čini i voljan da ga počini.

Djela koja je optuženi lično počinio su imala za cilj teško lišenje osnovnih prava, kao što su pravo na život, slobodu i sigurnost, što je u suprotnosti sa međunarodnim pravom i što je, u skladu sa gore citiranom odredbom člana 3. stav 1. Četvrtе Ženevske konvencije, nedopustivo protiv nenaoružanih osoba ili onih koji ne čine dio oružanih snaga, i njima je van sumnje počinio kršenja pravila međunarodnog prava. Djela su počinjena tokom oružanog sukoba za koji je optuženi znao i u kojem je nesumnjivo učestvovao.

Na osnovu gore navedenog i uzevši u obzir sve izjave svjedoka Tužilaštva koji su svjedočili o događajima opisanim u tački 3 optužnice, vijeće nalazi da su izjave pouzdane, uvjerljive i da se međusobno potkrepljuju. Stoga vijeće zaključuje van razumne sumnje da djela optuženog ispunjavaju elemente krivičnog djela zločin protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stav 1. tačka a), e) c) KZ BiH i da je on individualno odgovoran za počinjenje djela kako se to navodi u članu 180. stav 1. KZ BiH.

d) Optužbe koje se optuženom Palija Jadranku stavljaju na teret

U odnosu na tačku 1 izreke, ovaj Sud je utvrdio da je optuženi Palija Jadranko 31.maja 1992.godine, zajedno sa drugim vojnicima VRS, učestvovao u napadu na zaselak Begići – sela Kljevci kojom prilikom su svo zatečeno civilno stanovništvo doveli pred kuću Kurbegović Ismeta gdje su žene i djecu odvojili i zatvorili u kuću Kurbegović Ismeta, a muškarce odveli preko njiva zvane „Vinogradine“, da bi dolaskom do klaonice pored mosta na rijeci Sanici Palija Jadranko ubio Cerić Miralema i Cerić Envera, dolaskom na raskršnicu u Vrhpolju ubio Kurbegović Ismeta, na magistralnom putu prema Sanskom Mostu ubio Begić Irfana, dolaskom na vrhpoljski most ubio Dizdarević Enesa, a zajedno sa drugim vojnicima učestvovao u ubijanju Begić Safeta, Begić Muharema, Begić Fuada, Begić

Elmedina, Begić Muniba, Begić Nedžada, Begić Hakiju, Begić Hamida zv. Muhamed, Begić Naila, Begić Šaćira, Cerić Mirheta, Dizdarević Ismeta, Dizdarević Muhameda i Dizdarević Mirsada na način što su im naredili da se skinu i skaču s mosta te dok su padali u vodu na njih su pucali, kojom prilikom nisu uspjeli ubiti Begić Rajifa.

Dakle, da je u sklopu širokog ili sistematičnog napada koji se na području općine Sanski Most vodio protiv civilnog muslimanskog stanovništva, nezakonitim zatvaranjem, ubistvima i drugim nečovječnim djelima, počinio progon civilnog muslimanskog stanovništva sa područja sela Kljevci, počinivši time krivično djelo iz člana 172. stava 1. tačke h) a u vezi sa tačkama e), a) i k) KZ BiH.

Postojanje širokog ili sistematskog napada, kao osnovnog elementa krivičnog djela Zločina protiv čovječnosti Sud je našao nespornim, kako je to i obrazloženo pod tačkom 6. b. obrazloženja ove presude, a što je proizašlo ne samo iz prijedloga Tužilaštva da se kao utvrđene prihvate činjenice utvrđene u presudi MKSJ – Radoslavu Brđaninu, koji prijedlog je odbrana u većem dijelu i prihvatila, nego i iz iskaza niza na glavnom pretresu saslušanih svjedoka, kako optužbe tako i odbrane kao i materijalne dokumentacije koja nedvojbeno ukazuje na postojanje inkriminisanog širokog ili sistematskog napada.

Nespornim je Sud našao postojanje i drugog osnovnog elementa obilježja krivičnog djela Zločina protiv čovječnosti.

Optuženi je znao za postojanje širokog ili sistematskog napada koji se u inkriminisanom periodu, na širem području Bosanske Krajine, odvijao protiv civilnog bošnjačkog ali i hrvatskog stanovništva, što proizlazi ne samo iz činjenice da je optuženi bio pripadnik Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine, nego i iz općeg stanja vanrednih okolnosti, koje proizlaze kako iz materijalne dokumentacije koja potvrđuje organizovanost i ciljeve ovakvog napada, tako i iz iskaza svjedoka, i optužbe i odbrane, i to: Begić Rajifa, Kurbegović Fikrete, Begić Sadike, Krljić Anđe, Begić Arifa, Begić Mehmeda, Cerić Mirzete, Zukić Hikmeta, Mehmedović Raseme, Kenjar Abdulaha, Emینیć Fatime, Mastikosa Rajka, Kolar Ranka i Stojinović Đure.

Da je optuženi bio pripadnik VI Kajiške brigade VRS proizlazi posebno iz Uvjerenja Ministarstva odbrane RS broj: 02-831-1/1545 od 25.07.1997.godine i Vojne knjižice broj:109436 od 01.02.1978.godine, ali i drugih materijalnih dokaza, te i iz izjava svjedoka kako optužbe tako i odbrane, koji su pripadali istoj jedinici VRS.

Naime, iz iskaza svjedoka, i optužbe i odbrane, nespornom se pokazala i činjenica da se opisani napad dogodio upravo 31.maja 1992.godine, međutim, spornim se pokazalo da li je optuženi učestvovao u tom napadu, odnosno, na opisani način izvršio progon civilnog muslimanskog stanovništva sa područja općine Sanski Most – sela Kljevci, zaseoka Begići.

Međutim, cijeneći sve izvedene dokaze pojedinačno i u njihovoj međusobnoj vezi, posebno, iskaz svjedoka Begić Rajifa - jedine preživjele žrtve streljanja, Kurbegović Fikrete, Begić Sadike, Krljić Anđe, Begić Arifa i Begić Mehmeda, kao i svjedoka koji su potvrdili identitet optuženog Palija Jadranka te njegovo prisustvo na području općine Sanski Most u inkriminisanom periodu, i to svjedoka Cerić Mirzete, Zukić Hikmeta, Mehmedović Raseme, Kenjar Abdulaha, i Emینیć Fatime, Sud je zaključio da nema sumnje da je upravo optuženi Palija Jadranko bio jedan od vojnika VRS BiH koji je učestvao u napadu na zaselak Begići, sela Kljevci, kao i razdvajanju žena i djece od muškaraca, a tokom sprovođenja zarobljenih

muškaraca u pravcu Vrhpoljskog mosta, ubio Cerić Miralema i njegovog sina Cerić Envera, zatim Kurbegović Ismeta, Begić Irfana, na samom mostu ubio Dizdarević Enesa, a zajedno sa drugim vojnicima učestvovao u ubijanju preostalih zarobljenih muškaraca, ne uspijevši ipak, usmrtili i Begić Rajifa, koji je i svjedočio o ovom događaju.

Ovakav zaključak Suda potvrdili su i iskazi svjedoka odbrane i to Mastikosa Rajka, Kolar Ranka i Stojinović Đure, koji su u nastojanju da optuženom pruže alibi, proizveli potpuno nelogične okolnosti, položaj i ulogu optuženog u inkriminisano vrijeme.

Polazeći prvenstveno od identifikacije optuženog, koji, iako ne osoba sa inkriminisanog područja, jeste osoba čiji se lik, a posebno djelo, urezalo duboko u pamćenje mnogih žrtava i svjedoka njegovih radnji, Sud je posebno cijenio iskaze svjedoka koji su potvrdili da je optuženi Palija Jadranko na područje općine Sanski Most došao iz Hrvatske, gdje je i rođen, da je bio osoba korpulentnije građe u životnoj dobi od oko 30ak godina, te da je imao specifičan govor, tačnije izgovor, koji je, kako to kazuje svjedokinja Mehmedović Rasema bio „*tepao je , kao, slovo S*“.

Tako se svjedok Zukić Hikmet sjeća kako je sa optuženim često sjedio u Stojinovićima, gdje je optuženi, pored mještana srpske nacionalnosti bio na punktu na kojem se kontrolisao prolazak ljudi i robe, a na kojem punktu je i svjedok Rajif Begić prvi put vidio optuženog, koji mu je tada pretresao traktor kojim je Rajif upravljao. I svjedok Kenjar Abdulah potvrđuje prisustvo optuženog na ovom području, navodeći kako je optuženi zajedno sa komšijama Srbima stražario kod škole MZ Kljevci, a o „*rezervisti iz Siska*“ koji je često dolazio kod kume Anđe jer se bio „*zagledao*“ u njenu kćerku, govore i svjedoci Begić Arif i Begić Sadika, a što nedvojbeno proizlazi i iz iskaza svjedokinje Anđe Krljić, koja potvrđuje da je optuženi Palija dolazio u njenu kuću, upravo iz navedenih razloga.

Našavši identifikaciju optuženog nespornom, Sud je posebnu pažnju poklonio iskazu svjedoka Begić Rajifa, jedine preživjele žrtve nezakonitog lišenja slobode, nečovječnog postupanja a potom streljenja, odvedene grupe muškaraca. Iskazu koji je, kako je to dalje obrazloženo, potpuno uvjerljiv i logičan, ali i potkrijepljen drugim posrednim i neposrednim dokazima.

Svjedok Begić Rajif se sjeća kako su u strahu od napada koji se desio 25.05.1992.godine, mještani bili okupljeni u kući Begić Arifa, misleći da su zajedno zaštićeniji i sigurniji, te da je 31.05.1992.godine, na isti način kao i prvi put, u njegove Donje Begiće, upala vojska. Ta vojska je opet došla iz pravca Dizdarevića, a sa sobom vodila Dizdareviće, Hadžiće i ostale mještane iz tog zaseoka. U kuću Begić Arifa je potom upao vojnik koji je naredio da svi izađu vani, da se niko ne smije sakriti i da se zajedno sa pridošlim mještanima upute u pravcu Gornjih Begića.

Po dolasku u Gornje Begiće, svjedok je vidio kako iz podruma kuće Begić Safeta izlaze mještani, kojima je odmah naređeno da se postroje uz put.

Potom je uslijedilo razdvajanje žena i djece od muškaraca, kada su na stranu muškaraca odvojeni čak i maloljetnici, a u čemu je, siguran je svjedok, pored mnogih koje je poznavao iz škole, ulice, grada a sa jednim se čak i rukovao, učestvovao i Palija Jadranko. Isti onaj Palija Jadranko koji je pretresao svjedokov traktor na punktu u Stojinovićima, Palija Jadranko koji će ga sprovoditi u pravcu Vrhpoljskog mosta.

Žene i djeca su zatvoreni u kuću Kurbegović Ismeta, a muškarci, među njima i maloljetnici, postrojani u kolonu po dva, te nakon provociranja, ponižavanja, pljuvanja i prijetnji, u vodstvu optuženog Palija Jadranka i pratnji drugih osam vojnika, povedeni prema Vrhpoljskom mostu, gdje ih je, kako im je tada rečeno, čekao autobus za transport na drugu teritoriju.

Međutim, nisu svi zarobljeni muškarci do mosta stigli živi.

Već po prelasku mosta na rijeci Sanici, posljednji u koloni – Cerić Miralem koji je imao oko 64 godine, izgubio je svijest, a njegov sin Cerić Enver, koji ga ja vodio, zamolio je da kolona stane.

Tada im je prišao optuženi Palija Jadanko, i izvadiвши pištolj iz futrole, a što je svjedok gledao iz neposredne blizine, naredio da se sa puta spuste do šupe, koje je ranije bila klaonica. Potom su se čuli pucnji, a onda se optuženi sam vratio do kolone koja je put nastavila bez Cerić Miralema i njegovog sina Cerić Envera.

Svjedok ističe kako se ipak osvrtao, nadajući se da će se koloni pridružiti otac i sin Cerić, međutim, oni pucnji su, utvrdiće se naknadno, predstavljali smrt za Cerić Miralema i Envera, oca i sina.

Dolaskom do magistralnog puta koji povezuje Ključ i Sanski most, optuženi je iz kolone izveo Kurbegović Ismeta koji se kretao odmah ispred svjedoka, i pitao ga „*gdje ti je snajper*“ a nakon što je Ismet odgovorio da ga nema, u njega ispalio jedan metak, usljed čega je Ismet odmah pao na tlo, a optuženi ponovo vratio u futrolu pištolj. Begić Rajif je, dakle, vidio kako optuženi puca u Kurbegović Ismeta. I ovaj pucanj, kako će se utvrditi, bio je smrtonosan.

U nastavku puta, nakon što je kolonu sustigao kombi, u koji je na suvozačko mjesto, a po pozivu vozača, ušao optuženi Palija Jadranko, ubijen je i Begić Irfan.

Kolona je nastavila kretanje paralelno s kombijem, koji se nalazio sa desne strane kolone, a kako su iznemoglog Begić Šaćira skoro cijelim putem morali nostiti, to je u momentu jedan od zarobljenih rekao Begić Irfanu da će preuzeti nošenje Begić Šaćira, koji je imao 79 godina. To komešanje je primjetio optuženi, te, kroz otvoren vozačev prozor, pozvao Begić Irfana da dođe do njegove – suvozačke strane.

Tada je svjedok, po treći put od polaska kolone, vidio kao optuženi vadi pištolj iz futrole a potom puca, sada u Begić Irfana.

Kolona se, zajedno sa kombijem nije ni zaustavljala, ali se svjedok uspio osvrnuti i vidjeti kako se mrtvo tijelo Begić Irfana skotrljalo niz strminu pored puta.

Dolaskom na Vrhpoljski most, gdje ih je čekao veliki broj vojnika koji su bili postrojani od lijeve ka desnoj strani mosta, i među kojima je svjedok prepoznao mnoge, pa tako i Aćimović Marinka, Željka iz Tomine, Predraga zvanog „Peda“, Nenada koji je sa svjedokovim bratom Osmanom išao u školu, svjedok je shvatio šta je zapravo cilj dovođenja na most. Na mostu su prvo premlaćeni Begić Hakija, Safet i Nail, a ostali su u strahu iščekivali svoju sudbinu.

Uskoro su zarobljenici shvatili kakva im je sudbina namijenjena.

„*Ko zna lijepo da skače u vodu?*“ pitao je Nenad, a onda, obraćajući se Cerić Mirhetu, prvom u koloni, naredio: „*Hajde Cera, šta čekaš!*“.

Cerić Mirhet se provukao kroz ogradu i skočio u vodu, a nakon što su njegovo tijelo ugledali na površini, navedeni su vojnici, i još jedan svjedoku nepoznat, iz automatskih

pušaka ispucali po desetak metaka u njega, nakon čega se voda zacrvenjela a tijelo otplutalo sredinom rijeke.

U tom trenutku je, sjeća se svjedok, zarobljenima sve postalo jasno. Ničemu se više nisu nadali. Shvatili su da autobusi nikada neće doći.

Potom su, po istom scenariju, ubijeni i Begić Munib, a onda i Dizdarević Mirsad.

Kada je red smrti došao na Mirsadovog mlađeg brata Enesa, koji se počeo provlačiti kroz ogradu, optuženi Palija Jadranko se zaletio prema njemu te iz blizine od oko tri koraka u Enesovu lijevu sljepoočnicu ispalio metak, nakon čega je mrtvo tijelo Enesa Dizdarevića ostalo visiti preko ograde, a kada ga je Palija Jadranko nogom odgurnuo u rijeku, prisutni su ponovo otvorili vatru, sada već po bezživotnom tijelu Enesa Dizdarevića.

Ustaljeni red smrti došao je do Begić Elmedina, a potom i do svjedoka Begić Rajifa.

Prilikom ispitivanja od Nenada, Elmedin je rekao kako je Begić Rajif imao oružje, nakon čega je uslijedilo premlaćivanje svjedoka Begić Rajifa, a među mnogima koji su u tome učestvovali, svjedok se naročito sjeća: Nenada, „Ramba“, Marinka, Peda, Željka, Topić Gorana i Jadranka Palije. Tokom ovog premlaćivanja, uspio je vidjeti svjedok Begić Rajif, na već ustaljeni način - nakon skoka sa mosta, ubijen je i Begić Elmedin.

Svjedok je, ističe, cijelo vrijeme bio pri svijesti i gledao kako su potom, svi vojnici prisutni na mostu počeli tući sve zarobljenike, a posebno su, sjeća se, bili pretučeni Begić Fuad i Begić Hakija. Premlaćivali su ih i rukama i nogama, palicama, kundacima, a onda je optuženi Palija Jadranko naredio da stanu.

Zatim je optuženi Palija Jadranko stavio cijev automatske puške svjedoku u usta, a u nakani da puca, spriječio ga je Nenad rekavši da ga ne ubija na mostu, jer bi time uprljao most.

Nenad je potom uhvatio svjedoka Begić Rajifa za vrat i dovukao ga do ograde, pretukao ga a potom naredio da skoči.

I Svjedok Begić Rajif je skočio. Na glavu.

Međutim, svjedok Begić Rajif se uspio uspraviti ispod mosta, pa iako razbijene glave jer je voda bila plitka, ipak ostati pri svijesti. Skinuo je zatim bijelu potkošlju i gurnuo je duboko u vodu, a vojnici s mosta su, kada se potkošulja pojavila na površini, misleći da je to tijelo Begić Rajifa, po njoj otvorili rafalnu paljbu. Svjedok je za to vrijeme čučao u vodi ispod mosta, a kada je paljba prestala, zaronio i iz vode izronio tek oko 100m nizvodno, sakrivši se iza vrbe i velikog panja. Tako skriven nastavio je gledati već viđeni scenario na mostu, pa su tako kraj njega prošla još tri leša. Pucnjava i jauci sa mosta nisu prestajali, a onda je vidio kada su dva vojnika uhvatila starog Begić Šaćira – jedan za ruke a drugi za noge, pa ga bacili sa mosta.

I tijelo Begić Šaćira je otplutalo niz vod, baš kraj svjedoka Begić Rajifa.

Zatim je svjedok čuo jedan dugi rafal i onda je nastalo zatišje. Vojnici su, sjeća se, most napustili pjevajući.

Ovakav detaljan opis kritičnog događaja Sud je, u cilju obrazloženja odluke kao u izreci, našao neophodnim, obzirom da je svjedok Begić Rajif jedina preživjela žrtva streljanja kome je prethodilo nezakonito zatvaranje i drugo nečovječno postupanje.

Opisani slijed događaja proizašao je iz potpuno saglasnih iskaza ovog svjedoka, počevši od iskaza datog na glavnom pretresu dana 29.03.2007.godine, iskaza datog pred tužiocem Tužilaštva BiH dana 16.08.2006.godine u predmetu broj: KT –RZ -123/06, ali i iskaza

datog 16.04.1996.godine, a dopunjenog dana 18.04.1996.godine, samoinicijativno, pred Osnovnim sudom u Sanskom Mostu, u predmetu broj: KR -171/96.

Najdetaljniji iskazi, od 1996.godine (što svjedok objašnjava činjenicom da je sjećanje bilo najsvježije), koji je kao dokaz uložio branilac optuženog, ukazuje na objektivnost svjedoka u kazivanju o, za njega izuzetno traumatičnim i bolnim događajima, te nedostatak svake namjere da optuženog neosnovano tereti, ali i ostali, posredni dokazi koji će dalje biti navedeni, ubijedili su Sud u vjerodostojnost kazivanja ovog svjedoka.

Svjedok je svoj put od momenta zarobljavanja u Begićima, preko njiva Vinogradine pa do Vrhpoljskog mosta, skicirao na glavnom pretresu. Na skicu je ucrtao i tačke gdje su se dogodila ubistva Cerić Miralema i njegovog sina Envera, zatim Kurbegović Ismeta pa Begić Irfana, potkrijepivši i na ovaj način slijed događaja proizašao iz navedenih izjava.

Svjedok je takođe, nakon davanja detaljanih opisa mjesta na kojima su se dogodila ova pojedinačna ubistva, prije masovnog na Vrhpoljskom mostu, ista i prepoznao na fotodokumentaciji prezentiranoj od tužioca.

Iako svjedok Begić Rajif nije vidio ubistvo svih do mosta dovedenih muškaraca, Sud je pažljivom analizom kompletnog slijeda događaja, od pojedinačnih ubistava na putu do mosta; premlaćivanja i nečovječnih postupanja; a onda i ubijanja na samom mostu; brojnosti i ponašanja vojnika na mostu; dugog rafala koji je označio zatišje i povlačenje vojnika sa mosta; posebno cijenio činjenicu da su svi odvedeni muškarci posljednji put viđeni živi upravo kritičnog dana i na kritičnom mjestu, tj. 31.05.1992.godine na Vrhpoljskom mostu.

Mostu, ispod kojeg su, kako se to pokazalo u proljeće 1996.godine, u dvije masovne grobnice ukopani ne samo ovi zarobljenici, nego i drugi, ubijeni prije i poslije kritičnog događaja.

Ubjeđenju Suda da uzročno-posljednična veza između opisanih radnji optuženog i smrti svih, do mosta dovedenih muškaraca, postoji, doprinijele su i činjenice utvrđene u zapisnicima o ekshumacijama obavljenim upravo iz ovih grobnica, ali i one treće, 800 metara niže mosta, u kojoj je sa zrnom projektila u lobanji pronađeno tijelo Dizdarević Ismeta.

Naime, da su premlaćivanje i pucnji na Vrhpoljskom mostu značili smrt i za Begić Safeta, Begić Muharema, Begić Fuada, Begić Elmedina, Begić Muniba, Begić Nedžada, Begić Hakiju, Begić Hamida zv.Muhamed, Begić Naila, Begić Šaćira, Cerić Mirheta, Dizdarević Ismeta, Dizdarević Muhameda i Dizdarević Mirsada, Sud je utvrdio na osnovu: Zapisnika o uviđaju i eshumaciji tijela Bošnjaka iz masovnih grobnica u Vrhpolju - most, općina Sanski Most, sastavljenog u Osnovnom sudu Sanski Most pod brojem:Kr:324/96 od 07.05.1996.godine sa crtežima lica mjesta tri grobnice označene kao VM-I, VM- II i VM-III; Izjave o nestalom licu od 12.05.1996.godine sa kopijom lične karte na ime Begić Safet; Zapisnika, sa dokumentacijom, od 11.05.1996.godine i DNK izvještaja na ime Begić Muharem; Izjave o nestalom licu od 10.05.1996.godine, sa dokumentacijom, i DNK izvještaja na ime Begić Fuad; Izjave o nestalom licu od 10.05.1996.godine, sa dokumentacijom, i DNK izvještaja na ime Begić Elmedin; Izjave o nestalom licu, sa dokumentacijom, od 11.05.1996.godine na ime Begić Munib; Zapisnika od 11.05.1996.godine, sa dokumentacijom, i DNK izvještaja na ime Begić Nedžad; Zapisnika od 12.05.1996.godine, sa dokumentacijom, na ime Begić Hakija; Izjave o nestalom licu od 10.05.1996.godine, sa dokumentacijom, na ime Begić Hamid zv.Muhamed; Izjave o nestalom licu od 10.05.1996.godine, sa dokumentacijom, na ime Begić Nail; Izjave o nestalom licu od 14.05.1996.godine, sa dokumentacijom, na ime Begić Šaćir; Izjave o

nestalom licu, sa dokumentacijom, od 12.05.1996.godine na ime Cerić Mirhet; Zapisnika od 14.05.1996.godine, sa dokumentacijom, i DNK izvještajem na ime Dizdarević Ismet; Izjave o nestalom licu, sa dokumentacijom, od 11.05.1996.godine na ime Dizdarević Muhamed; Izjave o nestalom licu od 11.05.1996.godine, sa dokumentacijom, i DNK izvještajem na ime Dizdarević Mirsad.

Kako to i proizlazi iz navedenog Zapisnika o ekshumaciji broj: Kr-324/96 od 7.05.1996.godine, saznanja o postojanju masovnih grobnica na lokalitetu Vrhpoljskog mosta, prikupljena su od građana koji su živjeli na području Sankog Mosta tokom cijelog ratnog perioda.

Masovne grobnice otkrivene su tokom otklanjanja ostataka miniranog mosta, kada su se na površini pojavile ljudske kosti, te su ubrzo nakon ekshumacije identifikovani: Begić Irfan, Cerić Miralem i Dizdarević Mirsad, čija je ubistva svjedok Begić Rajif gledao, ali i Begić Fuad, Begić Hakija, Dizdarević Muhamed te Muhamedov i Mirsadorov otac - Dizdarević Ismet, za koje je Sud, takođe, nedvojbeno zaključio da su ubijeni kritičnog događaja.

Dakle, iz pobrojanih dokaza nesporno proizlazi da su tijela ubijenih Begićana, odvedenih dana 31.05.1992.godine, pronađena ne samo u navedene tri masovne grobnice, nego i pored samog mosta, ispod njegovih ruševina nastalih miniranjem, a pronalazili su ih često i sami srodnici ubijenih. Identifikacija žrtava je vršena prvo direktnim prepoznavanjem na osnovu identifikacionih dokumenata koje su žrtve imale kod sebe ili prepoznavanjem od strane rodbine i prijatelja, a na osnovu odjeće ili predmeta pronađenih kod žrtava, a zatim i sudsko-medicinskom ekspertizom, koja je pored DNK analize i 99,99% vjerovatnoće da se radi upravo o navedenim licima, potvrdila da je smrt pronađenih žrtava nastupila nasilnim putem, uglavnom djelovanjem projektila, ali i usljed prijeloma te krvarenja zadobijenih, kako je i utvrđeno, u premlaćivanju.

Takođe, da je svjedok Begić Rajif bio vidio izdvajanje Cerić Miralema i njegovog sina Cerić Envera, te čuo pucanje, koji su, kako se pokazalo značili smrt, a zatim očevidac ubistava Kurbegović Ismeta, pa Begić Irfana i Dizdarević Enesa, nesporno proizlazi i iz: Dokumentacije uz izjavu o nestalom licu od 11.05.1996.godine na ime Cerić Miralem; Dokumentacije uz izjavu o nestalom licu od 11.05.1996.godine na ime Cerić Enver; Izjave o nestalom licu od 21.11.1996.godine, sa dokumentacijom, na ime Kurbegović Ismet; Dokumentacije uz izjavu o nestalom licu od 11.05.1996.godine na ime Begić Irfan, te DNK izvještaja na ime Dizdarević Enes.

S druge strane, Sud se nije upuštao u dalji, iako detaljno i u potpunosti vjerodostojno opisan slijed preživljavanja svjedoka Begić Rajifa, obzirom da je inkriminacija optuženog Palija Jadranka vezana za događaje okončane na Vrhpoljskom mostu, a ne i za uzročno-posljedničnu vezu sa daljim torturama - traumama kojima je svjedok Begić Rajif bio izložen.

Međutim, iako jedini preživjeli, svjedok Begić Rajif nije jedini svjedok radnji opisanih u tački 1 presude, svjedok napada na mještane Begića, razdvajanja žena i djece od muškaraca te njihovog zatvaranja u kuću Kurbegović Ismeta.

Naime, u grupi napadnutih mještana Begića bila je i Kurbegović Fikreta, koja je u momentu ulaska vojske u selo, u svojoj kući bila sa mužem - Kurbegović Ismetom i dvije maloljetne

kćerke. Sjeća se da su pred njenu kuću dovedeni mještani Donjih Begića i drugih zaselaka Kljevaca, a nakon što je i njena porodica istjerana iz kuće i pridružila se ostalima, sjeća se da su muškarci razdvojeni od žena i djece. Potom su žene i djeca zatvoreni u njenu kuću. Po ulasku u kuću, svjedokinja se popela na sprat te iza zavjese na prozoru, virila kuda to vojska vodi odvojene muškarce, njih, koliko se sjeća oko 21. Vidjela je da ih vode prema Vrhpolju, i ispratивši ih sve dokle je pogled sezao, vratila se među ostale žene i djecu zatvorene u njenoj kući. Iako je postojao put, muškarci su odvedeni preko njiva Vinogradine.

Žene i djeca su bili zatvoreni u njenoj kući sve do nedjelje, nakon čega su im komšije Srbi rekli da se, "iz sigurnosnih razloga", rasporede po srpskim kućama u selu. Svjedokinja je otišla kod kume Anđe Krljić, da bi nakon ni 3 sata, ponovo došla vojska a među njima i njene komšije Srbi, prebacila ih u Tominu – pretežno muslimansko selo u kojem su bili raspoređeni po muslimanskim kućama, i u kojem su bili sve dok nisu prebačeni – zatvoreni u tvornicu keramike *Krinks* u Sanskom Mostu.

Za sudbinu muža je saznala kada se u Tomini pojavio i svjedok Begić Rajif i rekao joj: "čuvaj djecu i hrani". „*To mi je bio znak da mog Ismeta nema, da su ga ubili*“ sjeća se svjedokinja. Kasnije je od Begić Rajifa saznala da su svi odvedeni streljani na putu do i na samom Vrhpoljskom mostu.

Zatvorena u kući Kurbegović Ismeta i Fikrete bila je i svjedokinja Begić Sadika. Dobro se sjeća kako se Kurbegović Fikreta popela na sprat kako bi vidjela kuda odvođe muškarce, a potom im rekla da ih preko njiva vode prema jednoj vikendici.

U kući su bili zatvoreni par dana, a potom su raspoređeni po srpskim kućama u selu. Ipak, sjeća se, ni tu nisu mogli ostati dugo, nego su prebačeni u Tominu, gdje su bili raspoređeni po muslimanskim kućama. U Tomini se uskoro pojavio Rajif Begić, i od njega su saznali da su svi odvedeni muškarci ubijeni na Vrhpoljskom mostu.

I svjedokinja Cerić Mirzeta je bila među napadnutim mještanima.

Sjeća se da su muškarci odmah odvojeni na jednu stranu, pa čak i njen muž kome su iz naručja otrgli bebu.

Tada su odvedeni njeni muž Cerić Mirhet, svekar Cerić Miralem i djever Cerić Enver.

Nije vidjela kuda su odvedeni, međutim, kasnije je od Begić Rajifa saznala da su joj i muž i svekar i djever ubijeni.

Sakrivši se u potok, neposredno pred napad, svjedok Begić Arif je uspio izbjeći sudbinu ostalih zarobljenih muškaraca, a sastavši se u Tomini sa Begić Rajifom, saznao je da su svi muškarci ubijeni. Prvo su, kako mu je kazivao svjedok Begić Rajif, ubijeni Cerići.

Posredno, o ovim ubistvima svjedoči i Begić Mehmed, svjedok koji se kao zarobljenik u logoru "Manjača" sreo sa jedinim preživjelim – svjedokom Begić Rajifom.

U kontakt su stupili putem ceduljica, te je Begić Rajif na upit o sudbini Begićana, Mehmedu odgovorio da su pobijeni na Vrhpoljskom mostu, te da je među njima bio i Mehmedov brat Muharem Begić. Nakon registracije zarobljenika logora "Manjača" od Međunardnog Crvenog krsta, uspjeli su se i vidjeti, i tada je Rajif Mehmedu pričao kako su zarobljeni muškarci ubijani i na putu do mosta, a potom, dolaskom na most, u skoku sa mosta streljani.

Svjedok ističe da se sa Begić Rajifom viđao i kasnije, ali da nikada više nisu pričali o tom događaju u kom su ubijeni Mehmedovi otac Hakija i brat Muharem Begić.

Da u Begićima više nema živih, čuo je i jedne prilike tokom zatočenja u Manjači, kada mu je stražar – komšija Dragan Ćosić zvani Gaga, rekao da u Begićima nema “*žive mačke*”.

O inkriminisanom događaju svjedoči i Anđa Krljić.

Ne mogavši se sjetiti tačnog datuma, svjedokinja Anđa Krljić kazuje kako je u proljeće 1992.godine srpska vojska, stacionirana u Žegarima, iz Begića odvela sve muškarce – muslimane, koje je tamo zatekla, a u njenu kuću dovela žene i djecu. Među njima su, sjeća se, bile i Kurbegović Fikreta te kuma Begić Nura. Sjeća se da su njene komšinice bile uznemirene i da su plakale, ali im ništa nije mogla pomoći, osim reći da je rat.

Ubrzo je vojska ponovo došla i odvela njene komšinice u Tominu.

Ono čega se svjedokinja posebno sjeća jeste da je njen sin Željko taj dan plakao za svojim komšijama, posebno za svojim prijateljem Begić Nedžadom, za koje je saznao da su ubijenim na Vrhpoljskom mostu.

Za par dana, u njenom dvorištu, tačnije štali, pojavio se Begić Rajif, sin kume Nure.

Nakon što su mu Anđa i njen sin Željko ukazali prvu pomoć i pomogli da se okrijepi, po Begić Rajifa su došli vojnici koji su ga odveli sa sobom. Svjedokinja se sjeća se da ih je molila da Rajifa odvedu njegovoj majci, za koju je znala da se nalazi u Tomini.

Ipak, u tom kratkom vremenu koje je provela sa Rajifom, koji je imao otekline po glavi, a koje je, kako joj je rekao, zadobio od udarca u sedru u rijeci, Rajif je svjedokinji uspio ispričati kako su im na Vrhpoljskom mostu prvo skinuli odjeću a potom streljali, te kako je on dugo ronio i bio pod vodom. Svjedokinja ističe kako je to sve teško preživjela jer kako kaže: “*ja se nisam imala na koga drugog oslanjati nego na te svoje komšije, drvo se naslanja na drvo a čovjek na čovjeka.*”

Svjedokinji nije poznato ko je ubijao na mostu, jer to nije čula ni od Rajifa a ni od svog sina Željka.

Svjedok Branko Dobrijević je čuo da je na Vrhpoljskom mostu ubijen njegov prijatelj Begić Irfan. Čuo je takođe da je Irfan bio u grupi Begićana koja je pružala otpor vojnicima VI Krajiške brigade VRS, usljed čega su vojnici VI Krajiške brigade VRS, “*jer ja ne znam ko bi drugi mogao biti*” ističe svjedok, pobili ove što su pružali otpor.

Svjedok je bio u radnom vodu, te od komandira Tode Vukića čuo kako su neki pripadnici radnog voda išli čistiti prostor oko mosta, odnosno, skupljati i ukopavati tijela ubijenih na Vrhpoljskom mostu.

Imajući u vidu ovakve, saglasne iskaze svjedoka, posebno direktnih žrtava napada, koji se sjećaju svih odvedenih muškaraca, te potkrijepljujuću materijalnu dokumentaciju, Sud je bez ikakve dvojbe donio zaključak o inkriminisanim radnjama optuženog Palija Jadranka, bez obzira što je odbrana, kroz iskaze svjedoka koji su navodno bili suborci optuženog, pokušavala poreći prisustvo optuženog u Begićima, pa time i učešće u inkriminisanim događajima.

Tako svjedok Mastikosa Rajko tvrdi da je optuženi Palija Jadranko bio član komade I čete – kurir, te da su u ovoj četi bili zajedno. Svjedok tvrdi da pripadnici ove – I čete, iako u stanju pune borbene gotovosti, sve do 2.06.1992.godine nisu napuštali selo Krkojevce, te da su u Begiće išli samo pripadnici II i III čete.

Svjedok Kolar Ranko, koji bio komandir, tvrdi da se optuženi Palija Jadranko nije smio odvajati od njega, jer je bio kurir, te da se od 30.05. do 2.06.1992.godine, iako u stanju pune borbene gotovosti, nisu pomjerali iz mjesta gdje su bili raspoređeni.

Ipak, svjedok Mastikosa ističe da kurir nije mogao neprestano biti uz komandira, obzirom da je obavljanje poslova kurira značilo napuštanje stacionara, i odlazak na izvršenje zadatka – prenošenje informacija. Trajanje zadataka zavisilo je od udaljenosti subjekta kojemu je kurir trebao prenijeti informaciju.

Dakle, primjećuje Sud, čak i da je optuženi zaista bio kurir, ipak je mogao otići do Begića i priključiti se, kako ističu Mastikosa i Kolar, pripadnicima II i III čete. .

Međutim, iz Vojne knjižice optuženog Palija Jadranka broj:109436 od 01.02.1978.godine, u kojoj su navedne sve dužnosti koje je optuženi imao kao vojnik, a potom i kao vojni policajac, dužnost *kurir* nije upisana, ali kako to proizlazi iz ostalih dokaza, nije ni bila obavljana od optuženog Palija Jadranka.

Dalje u davanju alibija optuženom je otišao svjedok Stojinović Đuro, koji je vidio kako neki vojnici sprovode muškarce iz Begića, ali među njima nije vidio Palija Jadranka, kojeg je poznao. Sprovodili su ih, ističe, njemu nepoznati vojnici.

Međutim, imajući u vidu iskaze svjedoka, kako očevidaca kritičnog događaja, tako i svjedoka čiji su najbliži u samom događaju ubijeni i koji su neposredno prije toga razdvojeni i zadržani u kući Kurbegović Ismeta, Sud je iskaze saslušanih svjedoka odbrane ocijenio isključivo kao iskaze date u namjeri da se optuženi oslobodi od odgovornosti, ali bez ikakvih valjanih argumenata.

U odnosu na tačku 2 izreke, ovaj Sud je utvrdio da je optuženi Palija Jadranko neutvrđenog dana u ljeto 1992.godine u ulici Muhići, došao do kuće gdje je zatekao dvije žene sa dvoje djece, koje su došle po hranu i nakon što ih je legitimisao, zastrašivao ih govoreći da im život u Sanskom Mostu ne vrijedi ništa, pa pod izgovorom da želi izvršiti pretres drugog dijela kuće koji je bio zaključan, poveo žensku osobu „A“ do ulaznih vrata u taj dio kuće, odvalio vrata i nakon što su ušli u unutrašnjost, pod prijetnjom pištoljem je silovao, a potom zaprijetio ubistvom ukoliko budu pričale šta se desilo.

Dakle, da je u sklopu širokog ili sistematskog napada koji se na području općine Sanski Most vodio protiv civilnog muslimanskog stanovništva, silovanjem i nečovječnim postupanjem izvršio progon civilnog muslimanskog stanovništva, počinivši krivično djelo zločina protiv čovječnosti iz člana 172. stava 1. tačke h) a u vezi sa tačkama g) i k) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

Nespornost prva dva elementa bića krivičnog djela zločina protiv čovječnosti, Sud je utvrdio i obrazložio uz tačku 1. izreke, dok je zaključak o inkriminisanom ponašanju optuženog navedenom u tački 2. izreke, donio cijeneći iskaze svjedoka pod pseudonimom A – direktne žrtve radnji optuženog, te svjedoka Dike Ališić, Rufije Šabić i Šabić Senada.

Sud je takođe cijenio i iskaze svjedoka Šabić Senada, Ališić Dike ali i oštećene A, date u tokom istrage, a uložene kao dokaz odbrane, koja je iz njih proizašlim nesuglasticama, nastojala pobiti navode tačke 2. optužnice.

U donošenju odluke o inkriminisanim radnjama optuženog Palija Jadranka, Sud je posebno cijenio činjenicu da sama žrtva – svjedokinja A, nije poznavala osobu koja ju je silovala, a koja je, kako je to potvrđeno iskazima svjedoka Dike Ališić, Senada Šabića i Rufije Šabić, upravo optuženi Palija Jadranko.

Naime, nakon početka napada na Sanski Most - naselje Mahala, u Šabića sokaku, ulici između naselja Mahala i Otoka, među malobrojnim od dotadašnjih stanovnika, ostali su živjeti svjedoci Dika Ališić, Rufija Šabić i Senad Šabić. Većina stanovnika je bila protjerana, a neki su samo ponekad dolazili do svojih kuća kako bi uzeli hranu i odjeću. Među njima, kritičnog dana, i oštećena A zajedno sa prijateljicom i njene dvoje djece.

U tom periodu, jasno se sjećaju svjedoci, u njihovu ulicu je gotovo svakodnevno, i to na biciklu, dolazio optuženi Palija Jadranko, kojeg se posebno sjećaju i po nožu koji je nosio u čizmama.

Sjećaju se da je imao specifičan izgovor, sa nekim naglaskom koji nije bio poput njihovog, te da je u Sanski Most došao iz R Hrvatske.

Svjedokinja Dika Ališić ističe da je Palija Jadranko bio zadužen za njihov sokak, te ga se posebno plašila obzirom da su s njom bile njene kćerke i snaha, a Palija bio poznat kao vrlo grub i bahat.

O ovome svjedoči i svjedokinja Rufija Šabić, koja je, zajedno sa svojim mužem, Palija Jadranka upoznala u Alagićima, kada im je optuženi prijetio i psovao.

Svjedokinja ističe kako je Palija Jadranko jedini Jadranko koji je u tom periodu dolazio u njihov sokak.

Sjeća se i da je Palija Jadranko bio u vezi sa Tanjom, stričevkom Dikine snahe Radmile, o čemu takođe svjedoči i Šabić Senad, koji opisuje zgražavanje svih žrtava i svjedoka Palijinih zlodjela, kada su čuli da se Tanja udala za Palija Jadranka.

Senad Šabić ističe kako su u sokak dolazili i kroz sokak prolazili razni vojnici, ali da je upravo optuženi Palija Jadranko predstavljao strah i trepet.

Upravo ovi svjedoci potvrđuju da je inkriminisanog dana u dvorištu i kući oštećene A bio optuženi Palija Jadranko, a svjedokinja Dika Ališić, čija je kuća samo oko 20 metara udaljena od kuće svjedokinje A, vidjela je njegov dolazak ali i kada je optuženi Palija Jadranko oštećenu zgrabio za ruku i odveo iza kuće, odnosno, u drugi dio kuće koja je imala dva odvojena ulaza. Svjedokinja Dika Ališić je vidjela da je optuženi i drugu ženu koja je bila sa oštećenom A, također odveo iza kuće.

Naime, svjedokinja A je kritičnog dana, zajedno sa prijateljicom i njene dvoje djece, a u namjeri da uzme nešto hrane, došla do svoje kuće u naselju Muhići, koju je kao i većina stanovnika morala napustiti. Mislile su da u naselju više niko ne živi.

U jednom je momentu, sjeća se, vidjela kako iz pravca naselja Otoka, na biciklu, dolazi vojnik. Taj vojnik, njoj nepoznat, je ušao u njeno dvorište i tražio im lične karte, a onda, vidjeviši da su muslimanke, rekao da im život u Sanskom Mostu više ništa ne vrijedi, te pitajući ko živi u drugom dijelu kuće, svjedokinju A poveo ka ulazu u taj dio kuće, u koji je, obzirom da svjedokinja nije imala ključ, provalio.

Potom je u svjedokinju uperio pištolj, te pod prijetnjom smrću, insistirao da se svjedokinja u potpunosti skine. Zatim ju je, već uplašenu od prijetnji pištolja ali i onoga što joj se može desiti, prvo natjerao na *fellatio* a potom silovao.

Svjedokinja ističe kako je cijelo vrijeme vrištala, ali da optuženi ipak nije prestajao i cijelo vrijeme držao pištolj uperen u nju, a kada je završio, samo izašao iz prostorije.

Kada je i svjedokinja izašla iz kuće, ispred je zatekla optuženog, koji je prije toga prijateljci oštećene svjedokinje A i njenoj djeci, zaprijetio smrću ukoliko ikome kažu šta se dogodilo.

Ubrzo su pred kuću oštećene došle komšije, za koje oštećena nije ni znala da su još uvijek u naselju.

Međutim, o ovom silovanju svjedokinja nije nikome pričala, rekavši da ju je taj nepoznati vojnik samo ošamario zato što je u kući našao *Kur'an*.

Tog istog vojnika je još jednom sreća, i to u naselju Narodni front u Sanskom Mostu, opet je bio na biciklu, ali je svjedokinja u strahu, prešla na drugu stranu ulice.

Njegovo ime, Palija Jadranko, saznala je tek kasnije, i to od komšija koje su ga poznavale po tome što je prelaćivao Muslimane.

Svjedokinja je posebno istakla kako nastoji izbrisati njegovu sliku iz svog sjećanja, te da nije sigurna da bi ga prepoznala nakon više od 15 godina, a težina njene traume, primjećuje Sud, razlog je nemogućnosti da se sjeti tačnog datuma kada sve opisano i dogodilo.

Dolazak vojnika na biciklu i njegov ulazak u dvorište svjedokinje A vidjela je svjedokinja Dika Ališić.

Ona je prepoznala Palija Jadranka, kojeg je poznavala od prije.

Svjedokinja Ališić je vidjela kada je oštećenu A odveo iza kuće, potom je čula vrisku i galamu, i kako ističe, slutila je na najgore.

Da se najgore i dogodilo, potvrdio joj je i policajac Mile Marčeta koji je, kao i skoro svaki dan, uskoro došao u njihov sokak te vidjevši da se nešto dešava u dvorištu oštećene A, istu i posjetio. Vrativši se od oštećene A, ovaj policajac je potvrdio da je Palija Jadranko izvršio nasilje – silovanje.

Svjedok Senad Šabić je, vrativši se sa njive, od rođaka čuo da se nešto dešava u kući oštećene A, te se odmah uputio do njene kuće, gdje je, vireći iz susjednog dvorišta vidio optuženog i oštećenu A. Oštećena je, sjeća se, gledala pred sebe i bila sva rasčupana, i on je tada pomislio da joj se dogodilo “*ono najgore što se ženi može dogoditi*”.

A da se zaista i dogodilo, potvrdio mu je policajac Mile Marčeta.

Svjedokinja Rufija Šabić, iako ne očevidac dolaska optuženog Palije i njegovog boravka u dvorištu oštećene A, sjeća se kako je iz pravca kuće oštećene A čula užasnu vrisku i plač.

Poslije toga je od komšija saznala šta se desilo sa oštećenom A, te da je nju i još jednu ženu koja je bila s njom, napao Palija što se zabavlja sa rodicom Dikine snahe Radmile.

Čula je takođe da ih je od daljeg maltretiranja spasio policajac Mile Marčeta, koji je često patrolirao njihovom ulicom.

Marčeta je potom došao i rekao da se dogodilo silovanje, ali da se neće ponoviti jer će Paliju pronaći i poslati na front.

Nesuglasice na koje je odbrana ukazivala u odnosu na iskaz dat tokom istrage, zbog kojih je ovaj iskaz oštećene A uvela kao dokaz, prvenstveno: Ko je sjedio na kauču nakon što je oštećena izašla iz kuće i da li je prijateljici rekla šta joj se dogodilo ili ne; čime je odbrana pokušavala reći da silovanja uopće nije bilo, jer da je bilo, prijateljica bi sigurno znala, Sud je našao apsolutno je nevažnim, obzirom na traumu kojoj je svjedokinja bila izložena ne samo tada, prilikom silovanja, nego i ponovnog traumatiziranja izazvanog samim prisjećanjem i prepričavanjem ovog događaja.

Iskaze navedenih svjedoka, ali i oštećene A, date tokom glavnog pretresa ali i istraga, Sud smatra vjerodostojnim, imajući u vidu njihovu saglasnost, ali i očiglednu objektivnost koja negira svaku namjeru da optuženog neosnovano terete. Imajući, dakle, u vidu iskaz oštećene

A, te saglasne iskaze svjedoka Ališić Dike, Šabić Senada i Šabić Rufije, Sud je inkriminisano ponašanje optuženog, našao nespornim, pogotovu kada se uzme u obzir da odbrana niti jednim svojim dokazom ove činjenice nije učinila spornim.

U odnosu na tačku 3 izreke, ovaj Sud je utvrdio da se optuženi Palija Jadranko, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, u periodu od 1993.godine do oktobra 1995.godine, u svojstvu vojnog policajca kretao na području Sanskog Mosta, kojom prilikom je zaustavljao civile muslimanske nacionalnosti, vršio zastrašivanja i premlaćivanja, među kojima Maličević Faruka, Ljilju i Zlatka, Aganović Huseina, Zukanović Mehmeda i Zulić Vehida, učestvovao u nezakonitom hapšenju Zukanović Mehmeda i Zulić Vehida i odvođenju u zatvor vojne policije koji se nalazio u naselju Mahala, na punktu u Pobriježju legitimisao civile koji su prolazili kroz punkt, vrijeđao ih na razne načine, zastrašivao i premlaćivao među kojima i Jakupović Velida, Zulić Vehida, Cerić Eniza, gluhonijemog Alagić Idriza zv.“Iba“, Habibović Agana, a vrlo često je zastrašivao i tukao Kamber Teufika tražeći od njega da se iseli, sve dok Kamber Teufik nije poginuo u svojoj kući koja je minirana decembra 1994.godine.

Dakle, da je, postupajući suprotno odredbi člana 3. IV Ženevske konvencije, za vrijeme oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, u periodu od 1993. do oktobra 1995.godine, počinio krivično djelo ratnog zločina protiv civilnog stanovništva iz člana 173. stava 1. tačaka a), e) i c) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a u vezi sa članom 180 stavom 1. istog.

Postojanje osnovnih elemenata ovog krivičnog djela i to: da je djelo počinjeno suprotno pravilima međunarodnog prava; da je počinjeno za vrijeme rata, oružanog sukoba ili okupacije te da je povezano sa ratom, oružanim sukobom ili okupacijom, Sud je našao nespornim, kako je to i obrazloženo pod tačkom 6 c) obrazloženja. Spornim se, međutim, pokazalo postojanje četvrtog osnovnog elementa ovog krivičnog djela, odnosno, da li je počinilac tj. optuženi Palija Jadranko, naredio ili počinio inkriminisane radnje, međutim, izvedeni dokazi učinili su i ovaj element u potpunosti nespornim.

Ocjenom svih dokaza izvedenih na okolnosti opisane u ovoj tački, pojedinačno i u njihovoj međusobnoj povezanosti, Sud je ulogu optuženog Palija Jadranka, kako je opisano u tački 3 izreke, našao nespornom.

Proizilazi to, naime, iz saglasnih izjava kako oštećenih tako i svjedoka: Čehajić Ismeta, Zukanović Mehmeda, Zulić Vehida, Jakupović Velida, Kamber Ismetaa, Jolić Severina, Cerić Suade, Zukić Mugbe, Jakupović Seada, Habibović Emine, Kamber Hajrudina, Šabić Senada, Aganović Šemse, Aganović Senada i Šabić Rufije, ali i materijalne dokumentacije koja potvrđuje prisustvo optuženog na području općine Sanski Most u inkriminisanom periodu, te njegovu pripadnost Vojnoj policiji VRS BiH.

Iz iskaza saslušanih svjedoka optužbe a u pogledu tačke 3. , Sud je utvrdio da identitet optuženog nije sporan.

Tako svjedok Ismet Čehajić ističe kako poznaje optuženog Palija Jadranka još od samog početka vanrednog stanja u BiH, obzirom da je optuženi doselio u njegov komšiluk. Sjeća

se da je došao iz R Hrvatske, i to kod rodbine koju je imao u Sanskom Mostu, i da ga je od tada gotovo svakodnevno viđao. Stanovao je, sjeća se, kod ujaka Vlade – slikara koji i danas živi u Sanskom Mostu.

Svjedok Zukanović Mehmed takođe je sretao optuženog Palija Jadranka, vojnog policajca kojeg je, i prije nego je i sam bio predmetom njegovih izživljavanja, gotovo svakodnevno viđao.

Zulić Vehid se dobro sjeća optuženog Palija Jadranka - osobe koja ga je premlaćivala na punktu u Pobježju.

Jakupović Velid se optuženog posebno sjeća po, kako kaže, „simpatičnom tepanju slova s i š“.

I ostali svjedoci su, kako će to dalje biti obrazloženo, nedvojbeno ukazali na optuženog Palija Jadranka.

Da je optuženi Palija Jadranko u inkriminisanom periodu bio pripadnik Vojne policije Vojske Srpske Republike BiH, nesporno proizlazi ne samo iz materijalne dokumentacije, posebno vojne knjižice optuženog ali i potvrde VP broj: 157-14/112 od 23.02.1994.godine, pa čak i činjenice da je tokom pretresa porodične kuće optuženog Palija Jadranka, izvršenog po naredbi Suda BiH, pronađena značka vojne policije, nego i nedvosmislenih izjava svjedoka koji su optuženog i vidali u prepoznatljivoj uniformi vojne policije.

Prisustvo optuženog na području općine Sanski Most u inkriminisanom periodu, takođe proizlazi i iz materijalne dokumentacije, posebno rješenja Opštine Sanski Most o davanju na privremeno korištenje stana u društvenom vlasništvu u naselju Narodni front na ime Palija Jadranko, počevši sa 15.11.1992.godine.

O zastrašivanju i premlaćivanju porodice Maličević, i to Faruka, Ljilje i Zlatka, svjedoče Senad Šabić i Rufija Šabić.

Tako svjedokinja Šabić Rufija, ističući kako je Palija Jadranko jedini Jadranko koji je dolazio u njihovu ulicu – Šabića sokak, a poznajući ga još iz Alagića, kada je njoj i njenom mužu prijetio i od kada ga je često viđala, kazuje kako je jedne prilike, bilo je ljeto, čula strašnu viku i galamu iz Ljiljine kuće. Čula je kako Ljilja Maličević kroz plač i vrisku govori: *“Ubij mene Jadranko, nemoj mi sina, ja sam ... iz Srbije, on mi je jedini!”*. Jadranko je tada otišao iz njihove kuće, a svjedokinja je čula kako svih troje Maličevića plaču. Kasnije joj je i sama Ljilja Maličević pričala kako je Jadranko htio ubiti njenog sina Zlatka, te kako ih je spasio policajac Mile Marčeta.

Svjedok Šabić Senad, koji ističe da su kroz Šabića sokak prolazili mnogi vojnici, ali da je Palija Jadranko bio strah i trepet, sjeća se da je, između ostalih, maltretirao i porodicu Maličević, posebno Zlatka, sina jedinca Ljilje i Faruka. Sjeća se takođe da je Ljilja govorila kako je ona ..., te molila Jadranka da ubije nju, a ne njenog sina i supruga.

O maltretiranju Aganović Huseina svjedoče njegov sin Senad Aganović i supruga Šemsa Aganović.

Svjedokinja Šemsa Aganović kazuje kako su kritičnog dana bili u svojoj njivi, spremnoj za sijanje, kada se njoj, njenom suprugu i tetki pridružio optuženi Palija Jadranko, koji je odmah počeo galamiti i raspitivati se za njihovog sina. Kada je Husein rekao da im je sin u V korpusu, Jadranko ga je počeo tući, razbivši mu pri tom nos i nanijevši povrede u predjelu glave. Ubrzo su, plačući, napustili njivu i više se nisu smjeli vraćati.

Svjedokinja ističe kako u tom momentu nije znala vojnog policajca koji tuče njenog supruga, a koji je, dobro se sjeća, bio mlađa, korpulentnija osoba sa specifičnim izgovorom c i s. Odmah poslije je, od ljudi koji su živjeli gdje i optuženi, saznala da je to Palija Jadranko, poznat upravo po tako nasilnoj vrsti ponašanja.

Uveče, istog dana, pri povratku sa prisilnog rada - radne obaveze u V četi, a ne V korpusu – kako se pogrešno izjasnio njegov otac Husein, svjedok Senad Aganović je zatekao oca u rastrešenom stanju i sa povredama na glavi. Nakon što su mu roditelji prepričali šta se desilo, shvatio je da je Jadranko Palija tražio njega, a ne njegovog oca. Tražio ga je zato što je svjedok, dan prije, zabranio dvjema ženama srpske nacionalnosti da, iz njihove njive, uberu svu prasu, koja je porodici Aganović bila skoro jedini izvor prehranjivanja.

Svjedok je optuženog upoznao kao novog komšiju, vojnog policajca koji je na područje Sanskog Mosta došao iz R Hrvatske. O njegovom ponašanju čuo je od mnogih komšija, a sjeća ga se i po specifičnom izgovoru.

Nezakonito zatvaranje i premlaćivanje Zukanović Mehmeda desilo se u septembru 1995.godine.

Oštećeni Zukanović Mehmed se sjeća da je u septembru 1995.godine, od dva policajca istjeran iz svoje kuće, te da je zajedno sa nekolicinom mještana, na konjskim kolima krenuo u pravcu Šehovaca. Ubrzo nakon polaska, zaustavila ih je patrola vojne policije, te sa kola “skinula” svjedoka i Muhameda Smajića, koje je optuženi Palija Jadranko, u vozilu vojne policije, odvezao u kuću Delalića u Mahali, na saslušanje. Prenočivši u kokošinjcu u dvorištu ove kuće, oštećeni je odmah sutradan pušten na slobodu, ali kako se više nije smio vratiti svojoj kući, ponovo je krenuo prema Šehovcima. Međutim, na ovom putu, odnosno, na punktu vojne policije smještenom između Šehovaca i Poljaka, ponovo je lišen slobode, i ponovo je optuženi Palija, sada u vozilu poput policijske “Marice” svjedoka odvezao u kuću Delalića, gdje je oštećeni ovaj put proveo oko 20 dana. Sjeća se da su svi zatvorenici danju morali raditi sve što im je bilo naređeno, dok su noću bili izlagani premlaćivanjima. Posebno se sjeća događaja kada ga je optuženi počeo gađati kamenjem, a kako se svjedok usudio izmaknuti u stranu, optuženi je rekao: “1:0 za mene ako te pogodim”. Nakon toga je optuženi uzeo lopatu i svjedoka udario po rukama sve dok one nisu postale skoro crne.

O identitetu osobe koja ga je oba puta odvezla do kuće Delalića, a potom i premlatila, oštećeni nema dvojbi. Bio je to Palija Jadranko, vojni policajac kojeg je gotovo svakodnevno viđao, dok je ispod puta kojim je prolazio optuženi, čuvao kravu. Palija Jadranko je, sjeća se, živio u njegovom komšiluku, ali ne i prije rata, te je bio najkrupniji od svih vojnih policajaca koji su tu bili stacionirani.

Oštećeni Zulić Vehid upoznao je optuženog Palija Jadranka na punktu u Pobrježju. Bio je to jedan od vojnih policajaca koji su premlaćivali prolaznike na punktu. Sjeća se da je kroz punkt morao prolaziti jer je to bio najbliži put kojim je išao u grad da nabavi mlijeko. I svaki put bi, ističe, upravo Palija Jadranko izbijao mlijeko iz ruku svjedoka, potom ga uvodio u kontejner na punktu, pa udario nogama, rukama i kundakom, po svim dijelovima tijela. Udarali su ga i drugi vojni policajci, jer su, sjeća se oštećeni, smatrali da je on najveći ekstremista u Pobrježju. Optuženog se oštećeni sjeća i kao jednog od dvojice vojnika koji su ga, tokom 1994.godine, lišili slobode, te u kombiju odvezli do komande koje je bila smještena u nekoj muslimanskoj kući u Šehovcima. Tokom vožnje optuženi je tukao svjedoka, ponovo zbog njegovog navodnog ekstremizma. Svjedok se sjeća da po

dolasku u tu komandu dočekalo oko 10 vojnika koji su ga takođe tukli. Tokom boravka u ovoj komandi, svjedok je bio podvrgavan raznim vrstama tortura, uključujući i strujne udare.

Rođak oštećenog Zulić Vehida – svjedok Kamber Hajrudin, sjeća se da mu je oštećeni pričao o maltretiranju kojem je bio izložen od optuženog Palija Jadranka, vojnog policajca kojeg je i sam svjedok imao priliku upoznati na punktu u Pobrježju, ali srećom, zbog smjena straže, izbjegli maltretiranje koje je psovkama i prijetnjama već bilo počelo.

Oštećeni Jakupović Velid je, čuvši šta se dešava na punktu u Pobrježju, izbjegavao tim putem ići na izvršavanje prisilnog rada – radne obaveze u vodu u kom je bio raspoređen. Međutim, jedne prilike, suviše umoran da bi se kući vraćao okolnim putevima, krenuo je preko punkta. U smjeni je bio optužen Palija Jadranko i oštećeni je tada shvatio zašto se punkt, za vrijeme njegove smjene, trebao izbjegavavati. Uz psovke i prijetnje, te konstanta ispitivanja o Teufiku Kamberu, optuženi je svjedoka tukao i nogama i rukama, a svjedok posebno pamti udarace vojničkom čizmom. Tokom tih par sati, svjedok je bio primoravan i da cjepa drva koja su se nalazila ispred kontejnera, te pri tom pjeva “*srpske pjesme*”, a kako ih svjedok nije znao, onda ga je optuženi uvodio u kontejner i tukao. Optuženog se svjedok sjeća kao muškarca krupijeg i višeg od njega bar “za glavu”, sa simpatičnim tepanjem u izgovoru s i š.

I svjedok Aganović Senad se sjeća kako mu je oštećeni Jakupović Velid pričao da je izbjegavao prolaziti kroz punkt u Pobrježju, ali da je jedne prilike ipak morao, te pri tom bio premlaćen od optuženog Palija Jadranka. Ovo proizlazi i iz iskaza svjedoka Kamber Hajrudina, takođe rođaka oštećenog.

O stradanju Cerić Eniza svjedoči njegova kćerka Cerić Suada, koja je optuženog upoznala kao jednog od vojnih policajaca koji su bili na dužnosti na punktu u Pobrježju. Punkt je od njihove porodične kuće bio udajen od 100 do 150 m, i jasno se moglo vidjeti sve što se dešavalo na punktu, jer prepreka u vidokrugu nije bilo. Svjedokinja je optuženog sretala i u prodavnici, kada je i zapazila njegov specifičan govor – kao da tepa. Međutim, ono po čemu se svjedokinja posebno sjeća optuženog Palija Jadranka jeste jedan događaj kada je optuženi, misleći da njen otac skriva novac, došao za njim u kuću, pa postrojio sve ukućane, te vrijeđajući ih, tražio mu njeni otac i majka pokažu kuću, nakon čega ih je zatvrio u jednu sobu. Šta se u sobi dešavalo, svjedokinja nije vidjela, ali je po majčinoj reakciji kada je izašla iz sobe, izgledalo kao da oca tuku. Svjedokinja se uspjela iskrasti iz kuće i pozvati u pomoć policiju, koja je uskoro i došla, i pozvala optuženog da im se pridruži ispred kuće. Optuženi je uz prijetnje da će ubiti onoga ko ih je zvao, napustio njihovu kuću, ali se ubrzo vratio i odveo njenog oca na punkt. Svjedokinja je vidjela kada je njen otac uveden u kontejner, a koga su uvodili u kontejner, sjeća se svjedokinja, taj je i dobivao batine. Po povratku kući, njen otac nije ništa rekao i na licu nije imao nikakve tragove nasilja, ali je svjedokinjina majka često, sa oblogam u rukama, ulazila u sobu. Svjedokinja se sjeća da su otac i majka htjeli sakriti šta mu se dogodilo, ali je majka kasnije ipak priznala da ga je Palija Jadranko istukao i u kući i na punktu u Pobrježju.

O punktu u Pobrježju, i njegovom najozloglašenijem kontroloru - optuženom Palija Jadranku, koji je, čula je svjedokinja, bio i jedan od vojnika koji su na Vrhpoljskom mostu ubijali ljude iz Hrustova, svjedoči i Habibović Emina, čiji je suprug – Habibović Agan, takođe bio žrtva Palijinog zlostavljanja. Ona kazuje kako se nedaleko od njihove kuće nalazio punkt, koji su uvijek nastojali izbjegli, obzirom na ono šta su čuli da se tamo dešava. Međutim, jedne prilike je njen suprug – Habibović Agan, ne mogavši se više kretati

obilaznim putevima, došao na punkt, gdje ga je dočakao optuženi Palija Jadranko. Optuženi je Agana tukao po glavi i bubrezima, nakon čega je Agan kući došao otečen i modar, sjeća se svjedokinja. Optuženog je, visokog i krupnog, sjeća se, vidjela tek nakon kritičnog događaja, a kada su ga ljudi počeli oslovljavati imenom Palija Jadranko, ona se sjetila da joj je suprug pričao upravo o Palija Jadranku.

O premlaćivanju Alagić Idriza zvanog Iba svjedoči Čehajić Ismet.

Svjedok Čehajić Ismet, koji je kritičnog dana, izvršavajući radnu obavezu u potkrovlju kuće svega oko 60metara udaljeno od punkta u Pobrježju, čuo je prvo bolan krik a potom i povik “*Eno Palija ubi Ibu*”. Svjedok je, sjeća se, odmah provirio kroz mali otvor u potkrovlju, i vidio kako je Alagić Idriza zvanog Iba još dva puta udario vojni policajac Palija Jadranko. Vidio je takođe da se tom policajcu usprotivila i neka žena, ali je on i nju udario i oborio na tlo. Svjedok je takođe čuo da je Palija bio izuzetno nezgodan, te da se prolazak tim punktom, u vrijeme njegove smjene, trebao izbjegavati. O identitetu optuženog, a kako je to već obrazloženo, svjedok nije imao nikakvih sumnji.

O stradanju Kamber Teufika svejdoče njegova supruga Kamber Ismeta, ali i drugi svjedoci kojima je Teufik lično pričao o posebnom tretmanu koji je imao od optuženog Palija Jadranka.

Ističe kako je njen suprug od početka ratnih dejstava preživio i zatvaranja u *Betonirci*, i radnu obavezu pa čak i odvođenje u živi štit na Gradačačko ratište, ali se isto tako sjeća da je često, i to ne samo na punktu u Pobrježju – kojim je morao prolaziti, imao problema od optuženog Palija Jadranka, te da je optuženi dva puta dolazio i lupao na vrata njihove kuće. Prvi put su, sjeća se svjedokinja, zvali policiju a drugi put je optuženi sam otišao. Optuženog su dobro poznavali, obzirom da su se sretali na punktu u Pobrježju, koji je od njihove kuće bio udaljen svega oko 100 m. Jedne prilike, sa udaljenosti od oko 50m, je vidjela da je optuženi zaustavio njenog supruga i počeo ga tući, nakon čega je odmah odtrčala u kuću i pozvala policiju, koja ga je tada i spasila od daljih batina. Čula je, međutim, kada je optuženi rekao: “*Vidjećeš ti svog Boga!*”. O identitetu optuženog svjedokinja nije imala dvojbi, te opisujući ga kao visoku i krupnu osobu, pokazuje na njega u sudnici, prisjećajući se pri tom čestih sretanja na punktu u Pobrježju. U noći 5. na 6.12.1994.godine, dok su supružnici Kamber u njoj spavali, njihova kuća je minirana. Teufik Kamber nije preživio.

Svjedok Jolić Severin, koji je zajedno sa Kamber Teufikom bio pripadnik radnog voda, ne poznaje optuženog Palija Jadranka, ali se dobro sjeća kako mu je Teufik pričao da je svaki povratak kući – kroz punkt u Pobrježju, značio maltretiranje od vojnog policajaca Palija Jadranka, koji ga je često šamarao i tjerao da čisti teren oko punkta. Ime, odnosno prezime optuženog, svjedok Jolić je zapamtio obzirom da nije prezime iz njihovog kraja.

O posebnom tretmanu koji je Teufik Kamber imao od optuženog, čuo je i svjedok Zukić Mugbo, tada takođe, pripadnik radnog voda.

S druge strane, Sud je cijenio i iskaze svjedoka odbrane: Kondić Nedeljka, Baljak Željka i Krunić Drage, vojnih policajaca koji su u inkriminisano vrijeme takođe bili na području općine Sanski Most, te bili raspoređivani na punkt u Pobrježju, ali, obzirom da ovi svjedoci nisu uvijek bili u smjeni niti na istom rasporedu sa optuženim, oni nisu mogli tvrditi da premlaćivanja i maltretiranja, na punktu vojne policije u Pobrježju, nije bilo. Naprotiv, da se na punktu vojne policije u Pobrježju dešavalo i premlaćivanje, nesporno proizlazi i iz

službene zabilješke vojnog policajca Karakaš Marinka od 29.06.1993.godine, koji je dana 28.06.1993.godine, nakon preuzimanja smjene, saznao da su njegove kolege - vojni policajci pretukli jednog muslimana – civila, koji je prošao kroz punkt. Sud prihvata mogućnost da maltretiranja i premlaćivanja civila koji su prolazili kroz punkt nisu bila redovna pojava u svim smjenama vojne policije koja je bila raspoređena na punktu u Pobriježju, ali je ubijeden, a kako to i proizlazi iz iskaza svih navedenih svjedoka ali i žrtava nedopuštano ponašanja optuženog, da je optuženi Palija Jadranko, za vrijeme svojih smjena na punktu u Pobrježju, vrijeđao, zlostavljao i premlaćivao mnoge civile nesrpske nacionalnosti.

Navedene izjave oštećenih i svjedoka nedopuštenih radnji optuženog, radnji koje su dešavale u dužem vremenskom periodu stalno prisutnog straha u kom su živjeli civili nesrpske nacionalnosti na području Sanskog Mosta, Sud je našao vjerodostojnim, posebno imajući u vidu nespornu suglasje i objektivnost, ali i logična objašnjenja o poznavanju optuženog kao osobe koja je počinila inkriminisane radnje. Samim tim, iskazi svjedoka odbrane, koji ističu da bi se nedolično ponašanje bilo kog od vojnih policajaca u komandi sankcionisalo, čine se nepouzdanim kada se uzme u obzir činjenica da niti jedan pripadnik Vojne policije ne bi svog ratnog druga prijavio nadležnim za nedolično ponašanje a da pri tom zna da bi taj vojni policajac odmah bio i sankcionisan.

Međutim, iako je u tački 3 optužnice bilo navedeno kako je optuženi Palija Jadranko, zastrašivao i premlaćivao i Hodžić Hasiba i Suljanović Hilmu, te da je učestvovao u nezakonitom hapšenju i odvođenju u logor vojne policije Suljanović Hilme, Sud nije našao dovoljno dokaza koji bi potvrdili da je i ove nedopuštene radnje počinio optuženi Palija Jadranko. Rezultat je to prvenstveno činjenice da je Tužilaštvo odustalo od optužnicom predloženih svjedoka koji bi svjedočili na ove okolnosti, i to: Hodžić Asime i Suljanović Šemse. S druge strane, svjedokinja Talić Zemka u svom iskazu spominje kako je vidjela Suljanović Hilmu, tada zatvorenika u pratnji nekih vojnika, ali njen iskaz ne upućuje na osobu koja ga je lišila slobode, a koja je, kako to navodi Tužilaštvo, optuženi. Svjedokinja, naprotiv, uopće nije prepoznala nikoga od tada prisutnih vojnika, niti pokazala ikakva saznanja o samom činu lišenja slobode oštećenog Suljanovića, a koje se lišenje stavljalalo ne teret optuženom. Osim svjedočenja Talić Zemke, Tužilaštvo nije ponudilo niti jedan drugi dokaz koji bi potkrijepio i ove, odnosno navode optužnice o maltretiranju i Hodžić Hasiba, a sama činjenica da je svjedokinja vidjela oštećenog Suljanović Hilmu za vrijeme njegovog zatvorenništva, ne govori i ko ga je lišio slobode, pa čak niti ne spominje optuženog u kontekstu zatvaranja ili boravka u zatvoreništvu.

7. Odmjeravanje kazne

Odlučujući o visini kazne o 28 godina dugotrajnog, odnosno 10 godina zatvora, a u skladu sa odredbom člana 48. KZ BiH, Sud je naročito cijenio činjenicu da su krivična djela za koja je optuženi oglašen krivim, učinjena sa direktnim umišljajem, dakle, nesumnjivim znanjem optuženog o karakteru njegovih radnji i njihovih posljedica, odnosno, svjesno i voljno.

Sud je posebno cijenio i činjenicu da su sve nedopuštene radnje, kako one opisane u tačkama 1 i 2 izreke, tako i tački 3, počinjene protiv pripadnika skupine napadnute samo zbog nacionalnosti različite od optuženikove.

Skupine, koja je, kako je to i utvrđeno, cijelo vrijeme inkriminiranih događanja bila nenaoružana, dakle, apsolutno podređena samovolji optuženog.

U donošenju odluke o visini kazne dugotrajnog zatvora, Sud je naročito cijenio brutalnost optuženog koji je svjesno nastavljao diskriminatorski ponašanje prema nezaštićenim civilima, pa je nakon napada na zaselak Donji Begići, maltretiranja napadnutih, zatvaranja žena i djece, uslijedilo plansko ubijanje, prvo uz put do mosta, a onda na samom Vrhpoljskom mostu.

Ubijanje, kome je prethodilo vrijeđanje, maltretiranje i premlaćivanje, ubistvo Cerić Miralema i njegovog sina Envera, ubijanje Dizdarević Ismeta i njegovih sinova Mirsada, Muhameda i Enesa, pa Begić Hakije i njegovog sina Muharema, dakle, skoro cijelog muškog dijela jedne porodice, a kom je optuženi Palija Jadranko dao odlučujući doprinos, Sud je cijenio kao izuzetno otežavajuću okolnost. Samo u jednom danu ubijeno je 19 muškaraca iz zaseoka Donji Begići, a život jedinog preživjelog – Begić Rajifa, zauvijek je ostao u sjeni streljnja na Vrhpoljskom mostu.

Otežavajućom je našao i brutalnost pokazanu tokom, uz prijetnju pištoljem, silovanja oštećene A, koja od traume doživljene tada, već prije 15 godina, ni danas ne može pred ljudima pričati o onom što joj se dogodilo. Zbog ničim zasluženog i izazvanog stida. Stida žrtve silovanja.

Upornost i bezobzirnost koju je optuženi pokazao u izuzetno dugom vremenskom periodu, dakle, višestrukim vršenjem zabranjenih radnji u periodu od 1993. do 1995. godine, i to u svojstvu vojnog policajca, svjestan svog položaja i moći u odnosu na civile, naročito ugroženu skupinu koju je bio dužan štiti, opredijelile su Sud za izricanje kazne zatvora u trajanju od 10 godina za radnje opisane u tački 3 izreke.

S druge strane, činjenica da je optuženi trenutno porodičan čovjek, otac jednog maloljetnog djeteta, predstavlja olakšavajuću okolnost, ali ne dovoljno za izricanje blaže kazne od izrečene.

Sud smatra da je izrečena kazna proporcionalna težini počinjenog krivičnog djela, stepenu krivične odgovornosti optuženog, okolnosti pod kojima je zločin počinjen i motivima optuženog za počinjenje krivičnog djela, i da će izrečena kazna ispuniti svrhu kažnjavanja iz člana 39. KZ BiH, u smislu posebne i opšte prevencije.

U skladu sa članom 56. KZ BiH, vrijeme koje je optuženi proveo u pritvoru od počev od 26.10.2006. godine pa do 2.11.2006. godine, uračunaće se u kaznu dugotrajnog zatvora.

8. Odluka o troškovima krivičnog postupka i odštetnom zahtjevu oštećenih strana

Na osnovu odredbe člana 188. stava 4. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, optuženi je djelimično oslobođen dužnosti naknade troškova postupka, obzirom da iz

dokaza o imovnom stanju optuženog proizlazi da bi dužnosot naknade cjelokupnih troškova postupka mogla ugroziti izdržavanje optuženog, odnosno jnegove porodice. Iznos ovih troškova Sud će odrediti posebnim rješenjem, u skladu sa članom 186. stav 2. ZKP BiH.

Prilikom upućivanja oštećenih na parnični postupak da bi ostvarili svoj imovinskopravni zahtjev, Sud se vodio činjenicom da postoji veliki broj oštećenih u ovom postupku i da bi za određivanje iznosa po imovinskopravnom zahtjevu bio potreban duži vremenski period, te bi se na taj način produžio postupak. Stoga je donesena odluka u skladu sa odredbom člana 198. stav 2. ZKP BiH.

ZAPISNIČAR – PRAVNI SAVJETNIK
AMELA SKROBO

PREDSJEDNIK VIJEĆA
MINKA KREHO

PRAVNI LIJEK: Protiv ove presude je dopuštena žalba koja se podnosi Apelacionom odjeljenju ovog Suda u roku od 15 dana od dana prijema pismenog otpravka presude.